

Historische kapsels integreren in de praktijk binnen het vakgebied haartooi.

Een onderzoek naar de noden binnen het onderwijs voor leerlingen en leerkrachten HT.

Promotor:

Mevrouw Katrien Verbeure (HT)

Bachelorproef voorgedragen door:

Gill Fieu
Marie Serraes

Tot het behalen van het diploma van:

Bachelor in het onderwijs:
Secundair onderwijs

Inhoud

Woord vooraf	4
Inleiding.....	5
Aanleiding tot het onderzoek.....	5
Motivatie van het onderwerp	5
Hoofdstuk 1: Het onderzoeksvoorstel.....	6
1.1 Praktijkprobleem	6
1.2 Verkenning van het onderwerp.....	8
1 Formulering van onderzoeksvraag en deelvragen	16
1.3.1 Onderzoeksvraag.....	16
1.3.2 Deelvraag.....	16
Hoofdstuk 2:	17
Uitwerking van het ontwikkelingsgericht praktijkonderzoek.	17
2.1 Methoden van dataverzameling	17
2.1.1 Bevragingen.....	17
2.1.2 Bezoeken	19
2.2 Tijdsplanning	20
2.3 Onderzoekresultaten en conclusies.....	21
2.3.1 Enquêtes leerlingen.....	21
2.3.2 Enquêtes leerkrachten	24
2.3.3 Conclusie interview	27
Besluit.....	28
Bijlagen	30
1. Bijlage literatuurlijst	30
2. Bijlage Mindmap.....	33
3. Vergelijking leerplannen.....	34
4. Bijlage brief bij het afnemen van Enquêtes	38
5. Bijlage enquête leerlingen.....	39
6. Bijlage enquête leerkrachten	41
7. Digitale vragenlijst	43
8. Interview leerkrachten / anderen met betrekking tot ‘De historiek van het kapsel’.	46
9. Variant interview leerkrachten/personen met betrekking tot ‘De historiek van het kapsel’... ..	48
10. Project Geschiedenis	50

11. Uittesten didactisch materiaal	51
Bibliografie	53

Woord vooraf

Voor u ligt een bachelorproef met het onderwerp 'Historische kapsels integreren in de praktijk binnen het vakgebied haartooi'. Dit eindwerk was een laatste stap naar het behalen van ons diploma ter afsluiting van onze studie 'Bachelor in het onderwijs: secundair onderwijs'. Deze bachelorproef werd geschreven in kader van ons opleidingsonderdeel haartooi. Dit was een bewuste keuze omdat wij beiden een passie hebben voor dit vakgebied.

Het eindresultaat van deze bachelorproef kwam tot stand door de hulp van vele personen gedurende het proces. Daarom willen wij deze personen oprecht bedanken.

In de eerste plaats willen wij onze promotor mevrouw Katrien Verbeure bedanken voor de goede begeleiding, bijsturing en motivatie gedurende het gehele proces van dit eindwerk.

In tweede instantie willen wij Stijn Lannoye en Geert Fieu bedanken om onze tijdlijn tot stand te brengen. Daarnaast willen wij onze dank richten op 'De Lovie', een centrum voor jongeren met een verstandelijke handicap, dat een bijdrage leverde om deze tijdlijn tot een mooi eindresultaat te brengen met een likje verf.

Vervolgens willen wij de scholen bedanken die hun medewerking verleenden om onze enquête in te vullen. Op basis van de gegeven antwoorden konden wij starten met de uitwerking van ons didactisch materiaal. Het didactisch materiaal werd uitgetest in de secundaire school RHIZO te Kortrijk. Hiervoor willen wij mevrouw Katty De Smedt bedanken voor de tijd die ze nam voor ons eindwerk, het nakijken van ons materiaal en het geven van feedback.

Wij willen ook enkele docenten bedanken van de Arteveldehogeschool voor het sturen en begeleiden van onze bachelorproef. Bedankt mevrouw Cathérine De Boeck, meneer Wim Petit en mevrouw Joke Brackeva. De vakgroep geschiedenis hielp ons bij het project, waarvoor wij hen graag bedanken.

Graag bedanken wij meneer Van Bambost en mevrouw Scheirlynck om tijd te maken voor een interview en het geven van informatie over de 'geschiedenis van de opschik'.

Daarnaast willen wij Daisy Termont, Masha Van Bambost en Astrid Blomme hartelijk bedanken om het geheel van onze bachelorproef na te lezen en bij te sturen.

Ten slotte gaat ons dankwoord uit naar onze ouders, familie en vrienden om steun te bieden gedurende de opleiding. Zij stonden altijd klaar wanneer het even moeilijk ging en leerden ons gedurende de opleiding om steeds door te zetten. Met als gevolg dat ze hun dochters dit jaar zien afstuderen met dit eindwerk als resultaat.

Aanleiding tot het onderzoek

Als gevolg van het competentiegericht onderwijs zijn in het katholieke net de specifieke leerdoelen over de historiek van het kapsel in het leerplan van praktijkrealisaties haarzorg verdwenen. In het gemeenschapsonderwijs, provinciaal onderwijs en het vrij gesubsidieerd onderwijs is er wel een gering aantal leerplandoelen aanwezig. Er wordt aangegeven dat deze leerplandoelen gedurende de praktijklessen moeten worden aangereikt. Leerdoelen bepalen over het jaar heen welke competenties een leerling moet bezitten om te slagen.

Een leerkracht zal doorheen een schooljaar steeds de gegeven inhoud van de vooropgestelde doelen proberen te realiseren. Aangezien het onderwerp 'De historiek van het kapsel' moet worden geïntegreerd tijdens praktijkrealisaties en het geen vak op zich is, willen wij, Gill Fieu en Marie Serraes, nagaan of dit onderwerp voldoende aanbod komt gedurende de opleiding.

Ons tweede argument gaat uit van de aanpak in de les. Er is een behoorlijk aanbod aan handboeken en cursusmateriaal uitgebracht dat een meerwaarde kan bieden tijdens de lessen realisatie haartooi. Uit eigen ervaring tijdens de opleiding haarzorg konden wij vaststellen dat deze lessen op een docerende wijze werden aangereikt, waarbij er nauwelijks aanbod was aan didactische materialen. Door deze vaststelling vroegen we ons af hoe een leerkracht het lesonderwerp 'De historiek van het kapsel' aanpakt in de les. Kunnen wij, Gill Fieu en Marie Serraes, een aanzet geven om het onderwerp 'De historiek van het kapsel' op een variabele, didactische manier te integreren in praktijkrealisaties door didactisch materiaal te ontwikkelen?

Dat dit onderwerp aansluit bij onze interesses is een laatste argument. Wij vinden het enorm boeiend hoe de modetrends in het haartooigebied telkens evolueren alsook steeds terugkomen. De verschillende technieken in een opsteekkapsel, verscheidene periodes met hun typische trends en de mooie realisaties intrigeren ons.

Motivatie van het onderwerp

De historiek van het kapsel is een enorme meerwaarde voor de leerlingen. Tendensen van vroeger komen herhaaldelijk terug en kunnen inspiratie geven tot een nieuw en modern kapsel. In het werkveld leggen klanten vaak een welomschreven wens met een gegeven tijdperk voor en om zo'n kapsel te kunnen realiseren is er kennis nodig. Deze kennis bestaat uit een theoretische achtergrond en het verwerven van de juiste praktische vaardigheden om het kapsel uit te werken. Deze praktische vaardigheden zal de lerende in de lessen haarzorg verwerven. Als men 'De historiek van het kapsel' in deze lessen integreert, krijgt de lerende zowel een beeld van de verschillende periodes doorheen de tijd alsook van de soorten technieken.

Didactisch bruikbaar materiaal ontwikkelen voor dit onderwerp kan het enthousiasme van de leerkrachten opwekken om leerlingen het belang van de historiek van het kapsel door te geven.

Hoofdstuk 1: Het onderzoeksvoorstel

1.1 Praktijkprobleem

In dit onderdeel bieden wij een antwoord op de vijf W-vragen. Door een antwoord te formuleren op deze vragen kunnen wij van start gaan met het verkennen van ons onderwerp in het onderzoeksgedeelte. Op deze manier krijgen wij zicht op de noden en belangen van het onderwerp 'geschiedenis van de opschik'.

1.1.1 Wat is het probleem/de vraag/de behoefte?

De leerplandoelen met betrekking tot de historiek van het kapsel zijn zeer beknopt omschreven. In tegenstelling tot het vorige leerplan wordt dit onderwerp niet meer als een specifiek vak op zich uitgewerkt. Dit geeft als resultaat dat het onderwerp gevoelig wordt voor verwaarlozing.

In het katholiek onderwijs ontstond het probleem gedeeltelijk bij het weglaten van het theorievak 'geschiedenis van de opschik'. De historiek van het kapsel geeft een beeld van de verschillende perioden in de geschiedenis. Hiermee kunnen er duidelijk linken gelegd worden naar de actualiteit. Door het weglaten van 'geschiedenis van de opschik' zijn deze specifieke leerplandoelen niet meer terug te vinden in het leerplan van vandaag. Sinds het competentiegericht leerplan van start is gegaan, is het doel dat theorie en praktijk op elkaar worden afgestemd, zodat er echt sprake kan zijn van integratie. Dit zal het inzichtelijk werken ten goede komen en de leerlingen motiveren.

Als we een blik werpen op het leerplan van het gemeenschapsonderwijs alsook op dat van het stedelijk en gemeentelijk onderwijs, vinden we leerplandoelen terug die aansluiten op het onderwerp 'geschiedenis van de opschik'. Deze leerplandoelstellingen kunnen ruimte creëren om aspecten van het onderwerp 'geschiedenis van de opschik' aan te reiken. Toch zijn deze leerplandoelstelling eerder gering en breed.

Ook is er behoefte aan vernieuwend didactisch materiaal betreffende het onderwerp 'geschiedenis van de opschik'. Gedurende de literatuurstudie kwamen wij tot de vaststelling dat de meeste handboeken en cursussen lange teksten bevatten en dat deze vaak ook verouderd zijn. In vergelijking met andere aspecten van het vak haarzorg is er een minimaal aanbod om dit onderwerp aan bod te laten komen.

Vervolgens stellen wij ons de vraag of 'De geschiedenis van de opschik' voldoende aan bod komt tijdens de praktijkrealisaties haarzorg.

1.1.2 Wie ervaart het probleem/de vraag/de behoefte?

De leerlingen en de leerkrachten uit het secundair beroepsonderwijs uit de richting haarzorg en het specialisatiejaar haarstylist worden met dit probleem geconfronteerd.

Men verwacht van de leerlingen uit de derde graad dat zij de noden van de klant aanvoelen. De leerlingen moeten beschikken over de nodige praktische en theoretische bagage om te functioneren als beginnende beroepsbeoefenaars.

Het is belangrijk voor de lerende dat ze over de nodige achtergrondkennis beschikken, aangezien er op frequente basis in het dagelijkse leven bepaalde termen gebruikt worden. Denk maar aan theater, toneel, themafeestjes, carnaval ... Tendensen van historische kapsels komen steeds opnieuw in de mode en zo blijft de geschiedenis zich almaar herhalen.

Allereerst is het voor de leerkracht een aanzienlijke opgave om deze leerinhoud zo volledig mogelijk over te brengen. Ons huidig onderwijssysteem streeft ernaar om zo veel mogelijk theoretische kennis te integreren in de praktijk. Bovendien is het de intentie van de leerkracht om meer als opvoeder/coach op te treden dan om louter de kennis over te brengen.

1.1.3 Waar komt het probleem/de vraag/de behoefte voor?

Het probleem is terug te vinden in alle beroepsscholen die de richting haarzorg aanbieden. Het probleem vertoont zich vooral in de praktijklessen van de tweede en derde graad haarzorg/haarstyliste. Het probleem komt zowel in de klas als op de werkvloer voor.

1.1.4 Wanneer is het een probleem/vraag/behoefte?

Indien leraren de historiek van het kapsel en het belang daarvan niet aanleren aan de leerlingen, zal dat leiden tot een minimaal leereffect. Dit kan gevolgen hebben voor zowel leerlingen als leerkrachten.

1.1.5 Waarom is het een probleem?

Er wordt verwacht van een haarkapper dat het verlangen van een klant telkens verwezenlijkt wordt. Indien klanten een kapsel uit de jaren dertig of in de stijl van de charleston wensen, is het van cruciaal belang dat een haarstylist de juiste kennis bezit om een kapsel in de gevraagde stijl uit te voeren. Om opdrachten bij opera's, theaters en toneelstukken te volbrengen, neemt men aan dat de werknemer weet waarover het gaat. Op zo'n momenten is kennis over de historiek van de opschik hoognodig. Wanneer iemand de nodige kennis bezit, wordt diegene als een vakkundig en vakbekwame kapper ervaren.

1.1.6 Hoe is het probleem/vraag/behoefte ontstaan?

Voor het katholiek onderwijs stonden de leerplandoelen in het voorgaande leerplan heel concreet omschreven onder de titel 'Geschiedenis van de opschik.' De leerkrachten realiseren de voorgeschreven doelen in de les en behalen zo moeiteloos het doel. In het competentiegerichte leerplan staan deze specifieke doelen m.b.t. tot de geschiedenis van de opschik niet meer beschreven, maar gaat men ervan uit dat de theorie wordt verworven tijdens de praktijkuren. Voor de leerkracht is dit een valkuil om het aspect van de historiek van het kapsel te verwaarlozen.

In het leerplan van het gemeenschapsonderwijs en in dat van het onderwijs van steden en gemeenten zijn er een gering aantal leerplandoelen aanwezig. Door dat geringe aantal is er weinig ruimte om de leerlingen aspecten met betrekking tot het onderwerp 'geschiedenis van de opschik' bij te brengen. Daarom stellen wij ons de vraag of dit onderwerp nog voldoende aan bod komt tijdens de lessen.

1.2 Verkenning van het onderwerp

Op basis van ons ontwerp onderzoek hebben wij op gerichte wijze enkele verkenningstechnieken uitgekozen om toe te passen. Door deze keuze wordt de richting van ons onderzoek meer gestuurd.

1.2.1 Overzicht van de gebruikte verkenningstechnieken

Literatuurlijst

Leerkrachten kunnen het onderwerp 'De historiek van het kapsel' aanreiken aan leerlingen door verschillende bronnen te hanteren. Om ons onderzoek uit te voeren is het van belang om zicht te krijgen op deze verschillende bronnen. Omtrent 'De historiek van het kapsel' zijn er enkele cursussen en handboeken beschikbaar. Naast deze klassieke en betrouwbare bronnen is er nog een variabele bron: de digitale bron. Digitale bronnen zijn een enorme meerwaarde omdat dat daar steeds de meest actuele informatie terug te vinden is. Toch is er ook een nadeel verbonden aan digitale bronnen, namelijk dat deze niet altijd even betrouwbaar zijn. Vanuit deze visie hebben wij gekozen om een literatuurstudie uit te voeren. Deze studie wordt weergegeven in een bronnentabel. (Bijlage)

In eerste instantie hebben wij cursussen en handboeken betreffende 'De historiek van het kapsel' opgezocht in de mediatheek van de Arteveldehogeschool. Aangezien onze doelgroep leerlingen van de richting haarzorg zijn, hebben wij ons ook verdiept in het gedeelte van de vakken haarzorg/stijlleur. Tijdens het opzoeken vonden we geschikt materiaal dat ter beschikking staat van de leerkrachten.

Er werd ons al snel iets duidelijk: deze handboeken en cursussen zijn verouderd en bevatten veel langdradige teksten. Behalve teksten staan er ook heel wat afbeeldingen in.

Naarmate ons onderzoek vorderde, werd er een tweede aspect duidelijk. Rond de historiek van het kapsel was weinig terug te vinden. Vervolgens hebben we ons onderzoek verdergezet in het gedeelte 'Geschiedenis'. Ook daar waren er enkele handboeken en cursussen beschikbaar die informatie geven over de verschillende periodes. Ook zijn we gaan zoeken of er een eindwerk ter beschikking was, dat een meerwaarde kon bieden aan ons eindwerk. Er bleek geen eindwerk te zijn over het onderwerp 'De historiek van het kapsel'.

Onze promotor en leraren uit de vakgroep haartooi/bio-esthetiek gaven heel wat tips over bepaalde bronnen die een meerwaarde konden bieden voor ons eindwerk. Zo kregen we ook de mogelijkheid om hun eigen materiaal te lenen en verder te onderzoeken. Daarnaast hebben we ook digitale bronnen geraadpleegd. Op vlak van audiovisueel materiaal is er een verrijkend aanbod ter beschikking op verschillende platformen. Op tekstueel vlak is er aanzienlijk minder beschikbaar. Er is een enorm breed aanbod over de geschiedenis op zich, maar de geschiedenis van het kapsel wordt zelden vernoemd.

Mindmap

Om dit onderzoek volledig uit te voeren hebben wij gekozen om een mindmap te construeren. Op deze manier konden we brainstormen uit allerhande invalshoeken. Deze verkenningstechniek sluit nauw aan bij ons onderwerp, aangezien wij een onderzoek willen voeren naar hoe men een les rond de historiek van het kapsel op gevarieerde wijzen kan aanreiken aan de leerlingen. Deze mindmap kon telkens aangevuld worden met nieuwe ideeën. Naarmate de ideeën doorstroomden, zagen we de mindmap groeien.

Wij zijn gestart met vier aspecten om deze verkenningstechniek tot een geheel te vormen. Als eerste wilden we onze visie beschrijven. Wat willen we graag bereiken met dit eindwerk? Rond welk aspect van het onderwerp 'De historiek van het kapsel' willen we onderzoek voeren? Vervolgens wilden we de doelgroep vaststellen. Om deze vraag te beantwoorden, hebben wij een leerplanstudie verricht met het oog op de leerplandoelstellingen betreffende 'De historiek van het kapsel'. Daarnaast hebben wij bepaald wat ons onderzoek kon inhouden en op welk vlak precies we onderzoek dienden te voeren. Zo komen we tot het derde aspect: het onderzoek. Als laatste hebben we een kleine brainstorm gehouden over hoe men een les 'De historiek van het kapsel' op een didactische en gevarieerde manier kan geven.

Informatie verzamelen in de praktijk

Om een zo breed mogelijk onderzoek te voeren, hebben wij meerdere instanties bezocht om onze literatuurstudie vorm te geven. Wij hebben enkele leraren bezocht om de cursussen en handboeken in te kijken zodat we het onderzoek verder tot stand konden brengen. Wij brachten een bezoek aan mijnheer Van Bambost (Perspectief te Gent), mevrouw Scheirlynck (PIHS te Gent), mevrouw Van Damme (Immaculata te Ieper) en mevrouw Brusselmans (Sint-Theresia instituut te Deinze). Na deze bezoeken kwamen wij steeds tot dezelfde vaststelling namelijk dat deze leerkrachten een eigen cursus hadden opgesteld omdat er weinig didactisch materiaal rond dit onderwerp beschikbaar is. De cursussen hebben lange, moeilijke teksten met de nodige afbeeldingen. De leerkrachten van het vak haartooi die te werk gesteld zijn in het Sint-Theresia instituut te Deinze, gaven aan een inspanning te leveren om deze leerinhoud activerend aan te reiken.

Naast enkele bezoeken aan scholen en leerkrachten hebben wij studenten en oud-studenten haartooi aangesproken. Wij hebben enkele vragen gesteld over hoe men terugblijkt op de lessen 'geschiedenis van de opschik'. De antwoorden van deze studenten en oud-studenten vertoonden opnieuw een gelijkenis. De lessen en de cursus waren langdradig waardoor de motivatie en betrokkenheid afzwakte tijdens de lessen 'geschiedenis van de opschik'. Daarenboven werd er verteld dat er op een korte tijd veel praktische vaardigheden uitgevoerd werden, terwijl er een minimaal aanbod aan theoretische achtergrond was. Op deze manier hadden de leerlingen weinig besef van wat ze aan het doen waren.

Naast deze bevraging hebben wij deelgenomen aan een project van het vak geschiedenis uit de opleiding secundair onderwijs aan de Arteveldehogeschool. Wij kregen te horen dat men een project aan het organiseren was, waarin elke periode uit de geschiedenis voorgesteld zou worden. Omdat dit aansluit bij onze bachelorproef lanceerden wij het voorstel bij de studenten geschiedenis om kapsels te creëren uit de bestudeerde periodes. Na een contactmoment met de verantwoordelijke van het

project konden de studenten geschiedenis zich melden als ze gebruik wilden maken van onze diensten.

Onze oproep om ons mee in te zetten voor dit project werd enthousiast onthaald door de studenten geschiedenis. De studenten die zich melden, kregen een afspraak en gaven het kapsel door dat ze graag wilden. Wij hebben een klaslokaal van haartooi gereserveerd op de campus Kattenberg zodat we de historische kapsels konden realiseren. Dit vond plaats op de dag van het project, tijdens de voormiddag.

De studenten, die gebruik hebben gemaakt van onze diensten, waren tevreden met de resultaten. Gedurende het opsteken van de kapsels gaven wij aan dat wij graag wilden langskomen tijdens het project. Als bedanking kregen wij elk een toegangkaart om het project te bezoeken. Omdat het een project was met informatie en materialen uit de geschiedenis, bood dit een enorme meerwaarde voor onze bachelorproef. Op deze manier konden wij onze kennis uitbreiden afhankelijk van de gegeven uitleg en het zien van de bijpassende materialen. We zagen elke periode in zijn geheel en dit gaf ons meteen een overzicht van hoe het er aan toging in de verschillende periodes van de geschiedenis.

Het project vond plaats in een feestzaal in Oostakker. De studenten hadden de feestzaal verdeeld in verschillende compartimenten en die aangekleed met passende meubelen en er was zelfs een looppodium. Het doel van dit project was de verschillende periodes uit de geschiedenis weergeven aan de hand van materialen, kledij, kapsels en een walking dinner. Familie, vrienden en geïnteresseerden konden dit project bezoeken en kregen uit elke periode een proevertje dat op historische wijze klaargemaakt werd. Bij elk standje stonden leerlingen die uitleg gaven over verschillende aspecten uit de respectievelijke periodes. Naast deze uitleg kregen bezoekers ook een boekje. Bovendien was er een modepresentatie voorzien om de kledij van elke periode voor te stellen. Als laatste toonden de leerlingen aan de hand van een optreden verschillende volksdansen uit diverse periodes. Er kwam een jury langs bestaande uit leraren geschiedenis, professoren met een universitair statuut en historici. Deze bezochten elk standje van een specifieke periode en stelden vragen aan de studenten geschiedenis. Dit gaf ons de zekerheid dat alle informatie correct was.

Gedurende het project hebben wij de kapsels, de kledij en de materialen op beeld vastgelegd. Deze beelden zijn terug te vinden als bijlage.

1.2.2 Vergelijking leerplan

Omdat leerplannen bijgestuurd worden door de onderwijskoepel is het noodzakelijk om deze te vergelijken. Wij vergelijken in dit onderdeel het voorgaand leerplan met het recente leerplan voor elke onderwijskoepel. Op deze manier kunnen wij conclusies trekken voor elke onderwijskoepel en ook die vergelijken met elkaar.

Vergelijking voorgaand leerplan vs. recent leerplan in het katholiek onderwijs.

Het voorgaande leerplan vertelt ons, net zoals het hedendaagse leerplan, welke eisen we mogen stellen aan de afgestudeerden. De leerlingen uit een derde graad moeten de noden van de klant aanvoelen en beschikken over de nodige praktische en theoretische bagage om te functioneren als beginnende beroepsbeoefenaars.

Dit leerplan is opgesteld zodat de leerling een degelijke basiskennis heeft van de handelingen en de theorie. De handelszaken hebben nood aan goed geschoolde werknemers.

Het leerplan is opgedeeld in verschillende deelvakken of vakkenonderdelen. De verschillende theoretische vakkenonderdelen zijn geschiedenis van de opschik en vak technologie. Hierin wordt beschreven welke theorie aan bod moet komen om op de theorie te kunnen steunen tijdens de praktijkvakken.

Geschiedenis van de opschik is een apart deelvak dat over het eerste en het tweede leerjaar van de derde graad gespreid is. Het leerplan schrijft een uur per week voor. De school is vrij om te kiezen hoe ze dit inplant in de jaarplanning. Het vak is gekend door de leerlingen van de tweede graad. Het vak biedt een overzicht van haartooi in de geschiedenis over de verschillende tijdperken heen. De leerkracht moet zoveel mogelijk uitgaan van de actualiteit en het onderwerp koppelen aan hedendaagse kapsels. Het leerplan vermeldt heel uitvoerig de leerplandoelstellingen van het vak. Dit maakt het voor de leerkracht duidelijk wat er van belang is voor de leerlingen. De auteurs van het leerplan beschrijven de belangrijke heersende figuren per periode en leggen de nadruk op het feit dat er vanuit het heden moet vertrokken worden. Ze schrijven ook voor dat de theorie zoveel mogelijk moet worden gelinkt aan actualiteitskarakters. Er staat beschreven hoe men de leerinhoud moet overbrengen zodat het voor de leerling heuglijk leren is. Men schrijft ook dat leerkrachten moeten vermijden om het klassieke doceren en geschiedschrijven toe te passen. Het leerplan staat boordevol met verschillende methodes om de leerinhoud op een gevarieerde manier over te brengen.

Leerplan VVKSO 2002 D/2001/0279/047 (3de graad)

			1ste lj.	2de lj.
1	Basisvorming		8	8
AV	Godsdienst		2	2
AV	Lichamelijke opvoeding		2	2
[AV	Maatschappelijke vorming	2	2	
AV	Nederlands	2	2	
	OF		4	4
[AV	Project algemene vakken	4	4	
2	Fundamenteel gedeelte			
AV	Frans		2	2
AV	Plastische opvoeding		1	1
PV	Praktijk/Stages <i>Dameskappen/Herenkappen</i> (x)		15	15
PV	Praktijk <i>Bio-esthetiek/Dameskappen</i>			
	Hand- en gelaatsverzorging (x)		2	2
TV	<i>Dameskappen/Herenkappen</i>		4	3
	Geschiedenis van de opschik (x)	1	1	
	Vaktechnologie (x)	3	2	
TV	<i>Toegepaste economie</i>			
	Bedrijfsbeheer		0	1

In het eerste leerjaar wordt 1 uur TV geïntegreerd in de verschillende onderdelen van PV Praktijk/Stages (waar nodig wordt theorie gegeven). Het gaat hier niet om één vast uur per week maar op jaarbasis dient men in totaal 25 uren te besteden aan de theorie binnen de praktijk.
 Uiteraard dienen hieromtrent afspraken gemaakt te worden binnen het lerarenteam.
 Twee lestijden in het eerste leerjaar worden als afzonderlijk vak behouden.

3	Complementair gedeelte: maximum		4	4
†	Te kiezen uit de vakken en/of de specialiteiten opgesomd in het Besluit van de Vlaamse regering van 5 juni 1989 tot vaststelling van de algemene vakken, de kunstvakken, de technische vakken en de praktische vakken in de instellingen voor secundair onderwijs met volledig leerplan, voor zover het vakken of specialiteiten betreft waarvan het Besluit van de Vlaamse regering van 14 juni 1998, zoals gewijzigd, bekwaamheidsbewijzen vastlegt in de derde graad.			
†	Wanneer in het complementair gedeelte één of meer vakken gekozen worden die ook voorkomen in de basisvorming of in het fundamenteel gedeelte, dan vervallen deze vakken niet in de basisvorming, noch in het fundamenteel gedeelte.			
†	Specifieke aanbevelingen:			
AV	Plastische opvoeding		1	1
PV	Praktijk/Stages <i>Dameskappen/Herenkappen</i> (x)		2	2

Het leerplan D/2012/7841/069 is een diepgaande herwerking van het voorafgaande leerplan. In de studierichting haarzorg is het leerplan vanaf 2006 opgesteld door middel van competenties van de beroepskwalificatie van kapper.

De competenties zijn geschreven voor het einde van de studierichting en zijn dus de einddoelen.

1. Als lid van een kappersteam klanten in de stijl van het kapsalon onthalen en begeleiden.
2. Als lid van een kappersteam kapsels realiseren en daarbij rekening houden met de wensen van de klant.
3. Het eigen leren mee in handen nemen.
4. Leven in verbondenheid met zichzelf, met de anderen en de wereld.

Er wordt gevraagd aan leraren om over de verschillende vakgebieden heen samen te werken om op een optimale manier de competenties te bereiken. De competenties zijn daarom over de vakken heen geformuleerd. Een competentie is door haar formulering per definitie complex en vormt een samenhangende combinatie van kennis, vaardigheden, persoonskenmerken en attitudes die worden ingezet in een bepaalde situatie.

Bij competentieontwikkeling ligt het accent niet op de leerinhouden, maar op de leeractiviteiten die de leerlingen respectievelijk doorlopen om het beoogde competentieniveau te bereiken.

In het nieuwe leerplan zijn er geen specifieke leerplandoelstellingen meer terug te vinden rond het onderwerp 'geschiedenis van de opschik'.

Vergelijking voorgaand leerplan vs. recent leerplan in het gemeenschapsonderwijs

Leerplan gemeenschapsonderwijs 2004/115 (3de graad)

Het huidige leerplan van het gemeenschapsonderwijs derde graad haarzorg behandelt de vakken praktijk dames- en herenkappen, de stage en het theorievak dameskappen. In het beroepssecundair onderwijs leren de leerlingen de theorie waarop men in de praktijk kan steunen en die ze daarna kunnen toepassen in het beroepsleven. Het is niet de bedoeling dat de leerlingen zich beperken tot uitsluitend uitvoeren van de handelingen. Door hierop verder te gaan zal de leerling gedreven raken om het gepast advies te geven over stijl, kleur en vorm en hoe hij een gesprek kan voeren. Het is daarnaast ook de bedoeling om theorie en praktijk zoveel mogelijk als een geheel aan te bieden. Het graadsleerplan schrijft twee uren dameskappen voor. Het dameskappen wordt apart gehouden ter ondersteuning van de zuivere technische kennis.

Onder de rubriek kapseltechnieken staat het leerplandoel: 'Vormen en technieken van opsteekwerk en gelegenheidskapsel opzoeken en situeren in de tijd,' alsook het doel 'Verwerken van elementen en technieken ontstaan in bepaalde periodes in de geschiedenis uit in hedendaagse kapsels'. Beide doelen bieden heel wat mogelijkheden om te werken rond 'geschiedenis van de opschik'.

Dec. nr.	LEERPLANDOELSTELLINGEN De leerlingen	LEERINHOUDEN	PEDAGOGISCH DIDACTISCHE WENKEN EN MIDDELEN
		<ul style="list-style-type: none"> • vlecht- en weeftechnieken • torsades • ... 	
11	Kiezen, verwerken volumematerialen, haarstukjes en versieringen in kapsels, aangepast aan de gelegenheden.	11 11.1 Haarstukjes <ul style="list-style-type: none"> • opmaken • plaatsen • verwerken 11.2 Volume materialen/versieringen <ul style="list-style-type: none"> • kiezen • aanpassen • verwerken 	Eenmaal de basistechnieken gekend voldoende ruimte laten voor de inspiratie en creativiteit van de leerling.
12	Vormen en technieken van opsteekwerk en gelegenhedskapsels opzoeken en situeren in de tijd.	12 ➤ Uitgaan van hedendaagse technieken en kapsels om linken te leggen tussen het heden en verleden. <ul style="list-style-type: none"> • situeren op de tijdslijn • gelijkenissen en verschillen op het vlak van mode, opschik, kapsels opzoeken • periodes van vernieuwing en trendbreuken extra benadrukken 	Eventueel klassikaal rond verschillende thema's werken om op een praktische manier interesse op te wekken voor geschiedkundige achtergronden. Via documentatie, video, filmfragmenten, cd-rom uitzoeken welke trends er momenteel in het huidig modebeeld terug te vinden zijn, en hierop inspelen om eigen creaties te situeren in de tijd.
13	Verwerken elementen en technieken ontstaan in bepaalde periodes in de geschiedenis uit in hedendaagse kapsels.	14 ➤ Technieken <ul style="list-style-type: none"> • golven • pijpkrullen • opsteekwerk • ... 	Vb. de momenteel in het modebeeld voorkomende barokke stijl, de invloed van film en media op het modebeeld. Interesse opwekken voor sociale, culturele achtergronden. In overleg met de leraar Plastische opvoeding, geschiedenis.

Hieruit kunnen we besluiten dat het voorafgaande leerplan elementen bevat van alle competenties van het studierichtingprofiel, maar zich vooral focust op de arbeidsmarktgerichte bekwaamheid van kapper. Het huidige leerplan heeft als voordeel dat de leerkracht veel meer vrijheid krijgt in het aanbrenge van de theorie. De competenties zijn als het ware een vertaling van de leerplandoelen. Een competentie wordt gezien als een samenspel van kennis, vaardigheden en attitudes. Het komt erop neer dat de afgestudeerden in staat moeten zijn om de taken van een beginnend kapper uit te voeren. De theoretische bagage hangt volledig af van de motivatie, de opstelling en de werkwijze van de betrokken leerkracht.

Vergelijking van de leerplandoelstelling m.b.t. 'geschiedenis van het kapsel' per onderwijskoepel:

VVKSO

Er zijn geen specifieke leerplandoelstellingen omschreven rond het onderwerp 'geschiedenis van de opschik'.

GO

Pagina 21 nr. 12: 'Vormen en technieken van opsteekwerk en gelegenhedskapsel opzoeken en situeren in de tijd.'

Pagina 21 nr. 13: 'Verwerken elementen en technieken ontstaan in bepaalde periodes in de geschiedenis uit in hedendaagse kapsels.'

OVS

Pagina 21 nr. 29: 'De leerlingen kunnen de verschillende tijdelijke omvormtechnieken zelfstandig uitvoeren en afwerken. De evolutie in de mode en de trends van de verschillende soorten kapsels: o.a. geschiedenis van het kapsel, kapsels in verschillende culturen.'

Pagina 25 nr. 38: 'Maken van een gelegenheidskapsel. De evolutie van mode en trends in het vakgebied: o.a. geschiedenis van het kapsel, kapsels in verschillende culturen.'

De koepel van Steden en Gemeenten (OVSG) en het gemeenschapsonderwijs werken met concreet omschreven leerplandoelstellingen met betrekking tot het besproken onderwerp. Uit de vergelijking van de drie leerplannen kunnen we opmaken dat het onderwerp 'Geschiedenis van het kapsel' het minst concreet omschreven staat in de opleidingsdoelen bij het competentiegerichte leerplan van het VVKSO.

1.2.3 Afbakenen van het onderwerp

Gedurende de verkenningsfase werd het duidelijk dat 'geschiedenis van de opschik' een zeer breed onderwerp is. Om gericht te kunnen starten, hebben wij besloten om dit onderwerp af te bakenen.

Afbakening geslacht

'geschiedenis van de opschik' is een zeer open lesonderwerp met als gevolg dat een leerkracht dit zeer ruim kan behandelen. Gedurende de geschiedenis van de opschik zijn er heel wat trends en typerende kapsels in elke tijdsperiode. Dit komt voor bij zowel vrouwen als mannen. Wij kiezen ervoor om ons te richten op dameskapsels. Dit biedt ons de mogelijkheid om velerlei technieken te tonen die de leerlingen in het dagelijks leven kunnen gebruiken bij een opsteekkapsel. Haarmode komt steeds terug zodat leerlingen dikwijls een aspect uit de geschiedenis kunnen terugvinden in hedendaagse kapsels. Op deze manier kunnen leerlingen na het verwerven van deze leerinhoud creatief tewerk gaan bij het uitvoeren van opsteekwerk.

Afbakening soorten materialen

Vervolgens hebben wij een tweede keuze gemaakt. Bij kapsels betreffende 'geschiedenis van de opschik' kan men verschillende materialen aanwenden. Zo werd er gebruik gemaakt van pruiken, haarstukken, crepons en zo verder. Wij hebben ervoor gekozen om pruiken niet aan bod te laten komen omdat dit minder vaak in het kapsalon wordt toegepast. Leerlingen komen dikwijls in aanraking met pruikenwerk in de televisie- en theaterwereld. Wij vonden dit te specifiek en kozen ervoor om gebruik te maken van haarstukjes en crepons. Deze zaken worden dan ook frequent in het kapsalon toegepast.

Afbakening kapsels

De maatschappij bestaat uit een veelheid aan culturen en een verschil van levensstandaard. Op basis daarvan zullen we ons onderwerp verder afbakenen. Opnieuw wilden wij zo dicht mogelijk aanleunen bij de leefwereld van de leerlingen. Daarom zullen de theoretische en praktische leerinhouden betrekking hebben op de geschiedenis van West-Europeanen. Bij onze vergelijking van de verschillende leerplannen kwamen we tot de conclusie dat er geen ruimte is voor een grote hoeveelheid leerinhoud omtrent 'geschiedenis van de opschik'.

Natuurlijk komen er meerdere kapsels aan bod binnen een periode uit de geschiedenis. Om onze visie door te trekken, betreffende het aanleunen bij de leefwereld van de leerlingen, zullen wij met een van de meest typerende kapsels tewerk gaan. Dit kan gebeuren op verschillende manieren zoals werken rond één icoon uit één periode.

Conclusie

Door het afbakenen van dit onderwerp kunnen wij zeer gericht te werk gaan. Wij hebben tijdens deze afbakening aandacht besteed aan de leefwereld van de leerlingen en geprobeerd deze zo dicht mogelijk te benaderen. Zo hopen wij de betrokkenheid en motivatie te stimuleren gedurende de lessen 'geschiedenis van de opschik'.

1.2.4 Conclusie van de verkenningsfase

Deze verkenningsfase resulteerde in het besef dat men het onderwerp 'geschiedenis van de opschik' niet mag verwaarlozen. Men kan dit onderwerp op allerlei manieren aanbrengen, zodat men de betrokkenheid van de leerlingen kan verhogen. Deze lessen hebben een grote meerwaarde voor de kennis en praktische vaardigheden van een leerling haarzorg. De passie die een leerling haarzorg bezit voor het vak, kan nog sterker worden door deze lessen. Daarom willen wij 'geschiedenis van de opschik' opnieuw leven inblazen met vernieuwend didactisch materiaal.

Gedurende onze literatuurstudie kwamen we tot de vaststelling dat de cursussen en handboeken zeer verouderd zijn en dat deze ook vaak langdradige teksten bevatten. Als we deze cursussen en handboeken linken aan de doelgroep, vinden wij weinig overeenstemming.

Vandaag willen jongeren uit de richting haarzorg (B-stroom) actief bezig zijn gedurende een schooldag. Elke activerende werkvorm met bijbehorende didactische materialen kan zorgen voor een verhoogd leereffect. De meerderheid van de leerlingen uit de richting haarzorg is bereid om nieuwe leerinhoud te verwerken op enkele voorwaarden. De nieuwe leerinhoud moet nuttig zijn voor de leefwereld van de leerling en in het studiegebied. Ook moet deze een waarde hebben naar het latere beroepenveld toe. Deze conclusie kwam telkens terug in verschillende lessen tijdens onze lerarenopleiding voor het secundair onderwijs. Daarnaast kunnen wij dit zeker ook beamen door onze eigen voorgeschiedenis in de B-stroom.

Op basis van de literatuurstudie hebben wij een mindmap gemaakt. Met deze mindmap kwamen we op heel wat ideeën om het onderwerp 'geschiedenis van de opschik' op een vernieuwende didactische manier aan te reiken aan de leerlingen. Deze ideeën speelden vooral in op verschillende werkvormen met het oog op zelfstandige uitvoering, het organiseren van projecten, vakoverschrijdende samenwerking met andere vakken ... Om meer zekerheid te hebben over onze ideeën zijn wij informatie gaan verzamelen in de praktijk. Wat is er nog meer ter beschikking? Hoe pakken leerkrachten hun les omtrent 'geschiedenis van de opschik' aan?

Een laatste vraag waar wij een antwoord op willen: "Komt het onderwerp 'geschiedenis van de opschik' nog (voldoende) aan bod?" Door een vergelijking van de leerplannen kwamen wij tot de conclusie dat er slechts een gering aantal leerplandoelen is betreffende dit onderwerp. In het katholiek onderwijs zijn deze leerplandoelen zelfs verdwenen door het inzetten op competentiegericht onderwijs.

Gedurende deze verkenningsfase hebben wij enkele aspecten gevonden om te onderzoeken. Deze zullen wij dan ook onderzoeken en er conclusies uittrekken.

1 Formulering van onderzoeksvraag en deelvragen

1.3.1 Onderzoeksvraag

"Hoe kan men de geschiedenis van het kapsel integreren in praktijk realisaties haartooi op een vernieuwende, didactische manier?"

Dit is een ontwerpende onderzoeksvraag omdat wij voor het katholiek onderwijs een oplossing willen vinden voor het integreren van de historiek van het kapsel in de praktijk. Ons onderzoek zal ontwerpend zijn met als doel didactisch materiaal aan te reiken voor de integratie van het vak 'geschiedenis van de opschik' in praktijkrealisaties haartooi. In tegenstelling tot het leerplan van het katholiek onderwijs zijn er in de leerplannen van de overige onderwijskoepels wel enkele leerplandoelen, in geringe hoeveelheid, aanwezig.

1.3.2 Deelvraag

Om ons onderzoek gericht te sturen, hebben wij enkele deelvragen ontworpen en bijgestuurd. Dit gebruiken we als wijzer voor ons onderzoek.

- "Welke didactische materialen en hulpmiddelen bieden leerkrachten een enorme hulp voor het aanbrengen van de historiek van het kapsel?"
- "Met welke didactische materialen komt het onderwerp 'geschiedenis van de opschik' vandaag de dag aan bod in de lessen haartzorg?"
- "Hoe ervaren leerlingen vandaag lessen omtrent 'Historiek van het kapsel'?"
- "Kunnen de leerlingen verklaren waarom ze het onderwerp 'geschiedenis van de opschik' aangereikt krijgen in de lessen?"
- "Wordt het onderwerp 'geschiedenis van de opschik' gevoelig voor verwaarlozing omwille van het minimaliseren/verdwijnen van de gegeven leerplandoelen?"

Bijgestuurde deelvragen

- "Wat houdt het onderwerp 'geschiedenis van de opschik' in?"
- "Wat is de meerwaarde van de lessen 'Historiek van het kapsel'?"

Hoofdstuk 2:

Uitwerking van het ontwikkelingsgericht praktijkonderzoek.

In dit hoofdstuk wordt de onderzoekaankpak uiteengezet.

2.1 Methoden van dataverzameling

Gebaseerd op het onderzoeksvoorstel hebben wij vastgesteld welke gegevens er nodig waren om een accuraat antwoord te kunnen geven op onze onderzoeksvraag. Aansluitend hebben wij besloten welke onderzoeksmethodes het meest toepasbaar zijn.

2.1.1 Bevragingen

Op basis van een vragenlijst kozen wij bewust, op één vraag na, uitsluitend voor gesloten vragen. Bij enkele van deze gesloten vragen krijgt de bevrageerde de kans om aanvullingen te noteren. Ook was er bij verschillende vragen de mogelijkheid om meerdere antwoorden in te geven. Op deze manier kunnen wij een grondige en specifieke eindconclusie maken. Aan de hand van gesloten vragen konden wij de verscheidenheid van de antwoorden beperken. Open vragen zouden zorgen voor een grote verscheidenheid aan antwoorden, wat onze analyse enkel zou belemmeren. Door de combinatie van gesloten vragen, meerkeuzevragen en een open vraag zal de bevrageerde zich ten volle kunnen uitdrukken in onze vragenlijst.

Om een zo betrouwbaar mogelijke eindconclusie te bekomen, hebben wij verschillende scholen benaderd met de vraag om mee te werken aan ons onderzoek. Dit leidt tot een verscheidenheid aan antwoorden en biedt een meerwaarde om een zo efficiënt mogelijk onderzoek te voeren.

Schriftelijke vragenlijst voor leerlingen

Leerlingen kunnen deze vragenlijst beantwoorden als ze voldoen aan enkele voorwaarden. In het leerplan wordt 'De historiek van het kapsel' aangeboden in de tweede graad, derde graad of het specialisatiejaar. Bijgevolg is onze vragenlijst uitsluitend voor deze doelgroep opgesteld. Als tweede voorwaarde moet de leerling reeds een les rond de historiek van het kapsel hebben gehad. Als men voldoet aan deze twee voorwaarden zal het antwoord betrouwbaar zijn omdat de leerlingen beschikken over de vaardigheden en kennis betreffende ons onderwerp.

Het bevragen van leerlingen biedt een grote meerwaarde aan de eindconclusie. Er is op deze manier een mogelijkheid om door de gegeven antwoorden, aan te sluiten bij hun leefwereld. We houden rekening met wat de leerling wenst en reiken materiaal aan waarmee we hun enthousiasme kunnen aanwakkeren. Leerlingen zijn de toekomst van de kapperswereld: wanneer ze een goede kennis hebben, kunnen ze ook veel aan in het latere werkveld.

Doordat deze vragenlijst anoniem afgenomen wordt, is de kans groot dat de bevrageerde in alle eerlijkheid zal responderen zonder invloed van buitenaf. Wij hebben bewust onze vragenlijst kort en bondig gehouden zodat dit geen invloed heeft op het geven van een antwoord.

Vraag 1

Duid aan wat van toepassing is voor jezelf.

- 3^e jaar secundair (2^e graad)
- 4^e jaar secundair (2^e graad)
- 5^e jaar secundair (3^e graad)
- 6^e jaar secundair (3^e graad)
- 7^e specialisatiejaar (3^e graad)

Vraag 2

Hoe sta jij tegenover het lesonderwerp 'historiek/ geschiedenis van het kapsel'?

- Dit zegt me niets, ik vind dit oninteressant.
- Ik ben van mening dat ik deze leerstof niet zal gebruiken op het werkveld.
- Ik vind het theoriegedeelte saai maar de uitwerking op oefenhoofd leuk en bruikbaar.
- Ik vind het theoriegedeelte interessant maar de uitwerking op oefenhoofd ligt me niet.
- Deze kennis zal ik later goed kunnen gebruiken op het werkveld.
- Ik vind dit een interessant lesonderwerp

Schriftelijke vragenlijst voor leerkrachten

Door middel van een enquête willen we ook de leraren bevragen betreffende de aanpak rond het onderwerp 'De historiek van het kapsel' en betreffende het didactisch materiaal dat aangereikt wordt. Op deze wijze kunnen we nagaan of men didactisch materiaal, enige voorkennis en/of een juiste aanpak mist. Als de bevroegde door onwetendheid of te weinig materiaal de les rond 'De historiek van het kapsel' zo veel mogelijk minimaliseert, mag men een voorstel voor verbetering doen in deze enquête. Leraren kunnen aangeven welk didactisch materiaal, dat het enthousiasme van de leerlingen kan aanwakkeren, ontbreekt. Door de bevroegde een eigen inbreng te laten doen, kan dit een inspiratiebron zijn voor onze uiteindelijke uitwerking. Daarnaast zullen we uit ons onderzoek kunnen opmaken wat de noden zijn van de bevroegde.

Vraag 1

Duid de duur aan van jouw leraarschap in het vak haartooi.

- 1 maand tot 3 jaar
- 3 tot 10 jaar
- 10 tot 20 jaar
- 20 tot 30 jaar
- Meer dan 30 jaar

Vraag 2

Hoe staat u tegenover het geven van het lesonderwerp 'historiek/ geschiedenis van het kapsel'?

- Ik hecht weinig belang aan dit onderwerp omdat een kapper over andere kennis en praktische vaardigheden moet beschikken.
- Ik wil dit overbrengen aan de leerlingen omdat dit wordt verwacht van mij.
- Omdat dit onderwerp niet direct aansluit bij het interesseveld van de leerlingen, tracht ik deze leerinhoud te minimaliseren
- Ik wil dit overbrengen aan de leerlingen omdat ik zelf belang hecht aan dit onderwerp.
- Ik wil mijn passie voor dit lesonderwerp doorgeven aan de leerlingen en hun enthousiasme op deze manier aanwakkeren

Digitale vragenlijst voor personen in de kapperswereld

Om een zo breed en divers mogelijk publiek te bevragen, hebben wij een digitale vragenlijst beschikbaar op diverse platformen binnen de kapperswereld. De bevroagde maakt deel uit van de kapperswereld of heeft een verleden in deze sector. De meerderheid van de bevroagden zal geen band hebben met het huidige onderwijs en kan uit ervaring een eerlijk antwoord bieden. Aangezien er heel wat personen niet meer actief zijn in de kapperssector, gaven wij de mogelijkheid om de huidige job in te geven. Zo hebben wij ook een beeld van wie onze respondenten zijn.

Interview met leerkrachten en personen met betrekking tot 'De historiek van het kapsel'

Om een beter beeld te creëren van welke opdrachten er mogelijk zijn en om te weten wat het belang ervan is, besloten wij om enkele personen te interviewen. Voor deze interviews ging onze keuze uit naar de 'omgekeerde trechter' techniek. Deze techniek wordt in drie fasen onderbouwd. Als eerste volgt er een inleiding. Deze inleiding is kenmerkend voor een kennismaking tussen beiden partijen. Het doel, de wijze en het duur van dit interview wordt op deze manier toegelicht. De vraag om een geluidsopname te maken wordt telkens gesteld. Er is ruimte voor vragen van de bevroagde.

Daarna volgt de belangrijkste fase van het interview, de vragen. In het interview komen verscheidene soorten vragen aan bod. Zo kiezen wij ervoor om inleidende, directe, indirecte en verdiepende vragen te stellen. Op deze manier kunnen wij op een gestructureerde wijze de nodige antwoorden op onze vragen bekomen.

Als laatste komt het slot aan bod. Dit geeft de bevroagde een kans om verdere opmerkingen te geven naar aanleiding van het gesprek. Wij kunnen de bevroagde ook uitleggen hoe we het interview naar het onderzoek terugkoppelen.

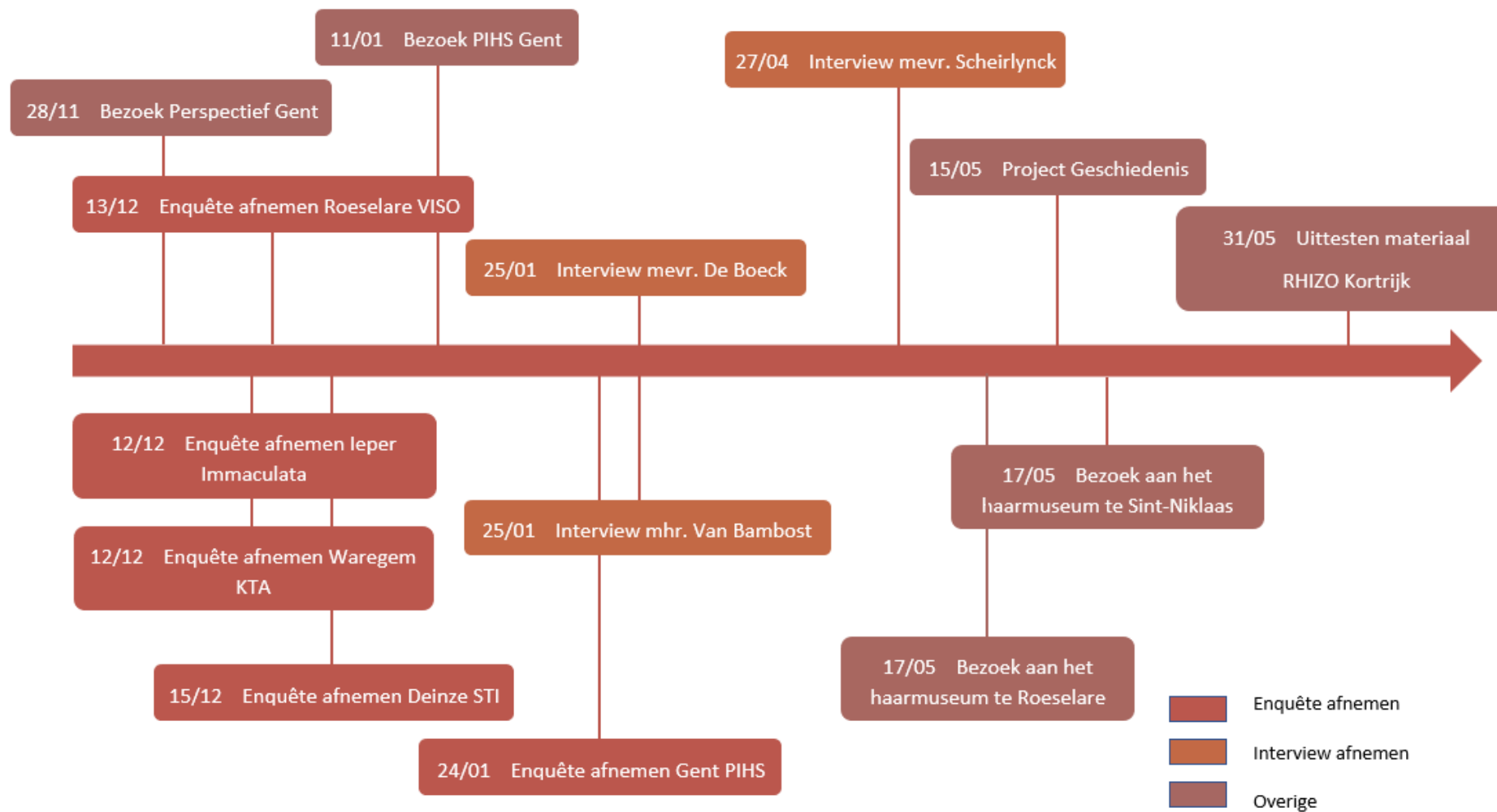
De personen voor deze interviews zijn leerkrachten haartooi, personen met betrekking tot 'de historiek van het kapsel en leerkrachten geschiedenis.

2.1.2 Bezoeken

Bezoeken aan bepaalde instellingen kunnen een meerwaarde bieden voor onze bachelorproef. Daarom kozen wij ervoor om twee haarmusea in Sint-Niklaas en Roeselare te bezoeken. Deze musea geven een beeld van verscheidene kapsels doorheen de tijd. Naast deze kapsels is er ook heel wat apparatuur en materiaal aanwezig waarmee men de huidige apparatuur en het materiaal kan vergelijken. Deze musea kunnen een inspiratiebron zijn voor deze bachelorproef.

Naast een bezoek aan musea, namen wij ook een kijkje bij de heer Van Bambost. De heer Van Bambost is een expert op vlak van 'historiek van het kapsel'. Hij geeft avondlessen in Het Perspectief en heeft al heel wat ervaring opgedaan doorheen zijn carrière in de kapperswereld. Zelf volgt hij cursussen, geeft hij cursussen in het volwassenenonderwijs en wil hij zoveel mogelijk materiaal en boeken verzamelen rond dit onderwerp. Zijn passie voor dit vak kan voor een ruime blik zorgen bij ons onderzoek.

2.2 Tijdsplanning

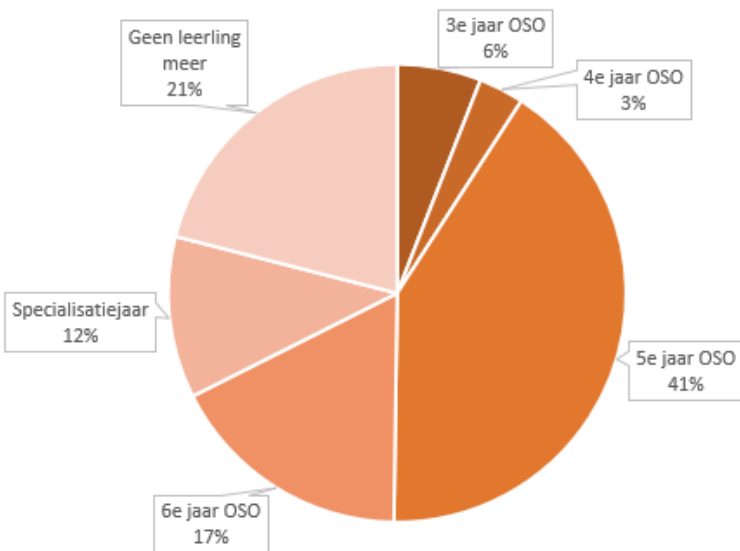

2.3 Onderzoeksresultaten en conclusies

In dit gedeelte hebben we de resultaten van onze bevraging geanalyseerd en in een diagram gezet. Naast dit diagram hebben wij onze conclusies neergeschreven.

2.3.1 Enquêtes leerlingen

De bevroegde doelgroep

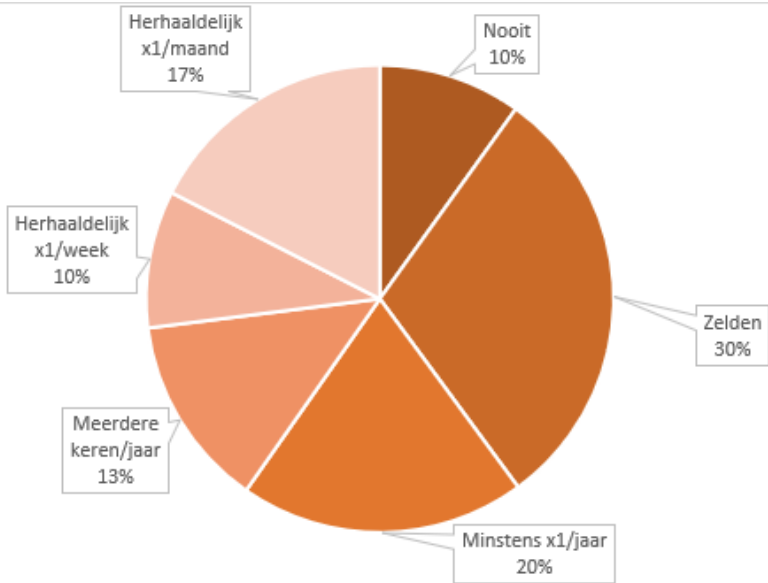
Bij het afnemen van deze vragenlijst mochten we meerdere malen de leerlingen van de derde graad bevragen omdat het onderwerp 'De historiek van het kapsel' nog niet aan bod kwam bij de leerlingen uit de tweede graad. We hebben er ook voor gekozen om de bevraging online af te nemen zodat we een groter bereik kregen. Daaruit konden we afleiden dat er ook heel wat oud-leerlingen uit de richting haarzorg deze vragenlijst hebben ingevuld. De variatie tussen deze leeftijdsgroepen geeft ons een realistisch beeld van de werking tijdens het lesonderwerp 'De historiek van het kapsel'.

Hoe sta jij tegenover het lesonderwerp 'De historiek/geschiedenis van het kapsel'?

Dit zegt me niets, ik vind dit oninteressant.	22 %
Ik ben van mening dat ik deze leerstof niet zal gebruiken in het werkveld.	32 %
Ik vind het theoriegedeelte saai maar de uitwerking op oefenhoofd leuk en bruikbaar.	21 %
Ik vind het theoriegedeelte interessant maar de uitwerking op oefenhoofd ligt me niet.	9 %
Deze kennis zal ik later goed kunnen gebruiken in het werkveld.	7 %
Ik vind dit een interessant lesonderwerp	9%

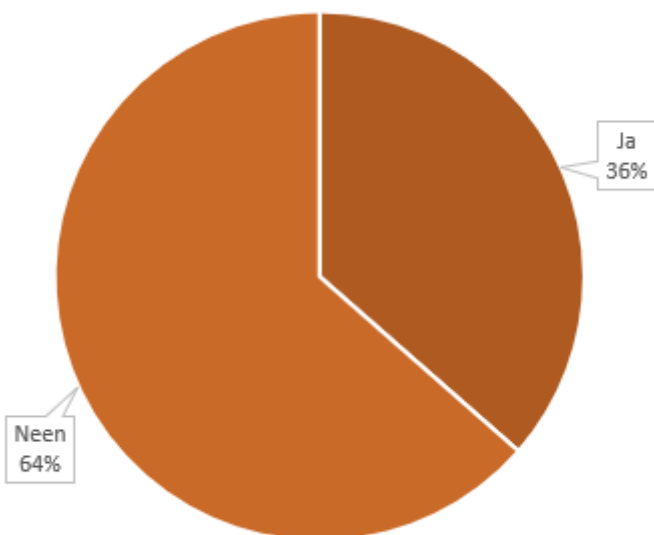
De meerderheid van de leerlingen geeft bij dit aspect aan dat men het theoriegedeelte achter 'De historiek van het kapsel' saai vindt of dat men denkt deze kennis niet nodig te hebben in het werkveld. Aangezien de interesse van de leerlingen laag ligt, zal er een verandering moeten komen in het aanbrenge van deze leerstof. Door het belang van dit onderwerp te omschrijven en door te geven aan de leerlingen kan men de betrokkenheid en de interesse meer activeren in de les.

Hoeveel keer komt het lesonderwerp 'De historiek/geschiedenis van het kapsel' voor in de lessen?

De meerderheid van de leerlingen geeft aan dat dit onderwerp zelden aan bod komt doorheen de studie jaren. Anderen geven aan dat men het toch wel eenmaal per jaar te zien krijgt. Bij deze vragenlijst mochten de leerlingen ook noteren hoe de leerkrachten dit onderwerp aanbrengen. De meerderheid gaf aan dat dit met afbeeldingen aangebracht werd, maar vaak ook met lange teksten.

Wordt er didactisch materiaal gebruikt tijdens het lesonderwerp 'De historiek/geschiedenis van het kapsel'?

De meerderheid geeft aan dat er geen didactisch materiaal wordt gebruikt tijdens de lessen. De overige leerlingen gaven in een open vraag aan dat men de gebruikelijke materialen aangereikt krijgt zoals afbeeldingen, PowerPoint, oefenhoofden, lange teksten ...

Op welke manier wordt 'De historiek van het kapsel' gegeven tijdens de les?

Enkel de theorie maar geen uitwerking van de kapsels.	31%
We mogen enkele kapsels uitvoeren, maar krijgen geen theorie.	11%
We krijgen eerst theorie en daarna mogen we de kapsels uitvoeren tijdens de praktijk.	58%

De meerderheid krijgt zowel theorie als praktijkgerichte opdrachten tijdens het onderwerp 'De historiek van het kapsel'.

Wat zou jij willen doen tijdens de lessen rond 'De historiek/geschiedenis van het kapsel'?

Klasuitstap naar het haarmuseum.	10 %
Kapsels uitwerken aan de hand van verschillende stappenplannen. (Makkelijk-moeilijk)	12 %
Met tijdlijn werken.	15 %
Met een contractwerk zelfstandig aan de slag gaan.	16 %
Een eigen kapsel creëren met als inspiratie een specifiek historisch kapsel.	10 %
Een bepaald historisch kapsel analyseren en presenteren in de klas.	11 %
Individueel een werkstuk maken over een bepaalde periode.	11 %
In PO zelf materiaal uitwerken dat bruikbaar is voor het lesonderwerp 'historiek van het kapsel'.	15 %

Uit deze antwoorden blijkt het dat de leerlingen graag variatie willen doorheen de lessen omtrent het onderwerp 'De historiek van het kapsel'. In het antwoord op de open vraag geven de leerlingen mee dat er telkens gebruik wordt gemaakt van gelijke didactische materialen zoals afbeeldingen, een PowerPoint en een stuk film. Anderen geven aan dat er geen didactische materialen worden gebruikt.

Conclusie vragenlijst leerlingen

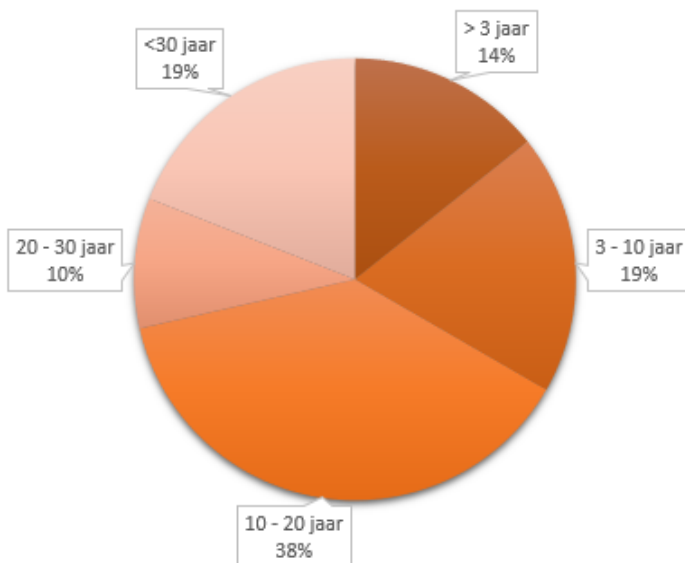
Aangezien de interesse van de leerlingen laag ligt, zal er een verandering moeten komen in het aanbrenge van deze leerstof. Door het belang van dit onderwerp te omschrijven en door te geven aan de leerlingen kan men de betrokkenheid en de interesse meer activeren in de les. Ook denkt een groot deel van de bevroagden dat men deze leerinhoud niet zal kunnen gebruiken in het latere werkveld. Het is belangrijk dat de leerlingen inzien wat het doel en nut is van dit onderwerp.

Bij het analyseren van de gegeven antwoorden kwam steeds hetzelfde didactisch materiaal terug. We stellen dus vast dat bij verschillende scholen en leeftijdsgroepen het onderwerp 'geschiedenis van de opschik' als eentonig wordt ervaren.

Wat ons nog meer verontrustte, was de conclusie dat de meerderheid geen didactisch materiaal aangereikt krijgt tijdens de lessen. Wij realiseren ons dat het uitwerken van vernieuwend, didactisch materiaal een grote meerwaarde kan zijn voor de lessen omtrent 'geschiedenis van de opschik' om zo het enthousiasme van de leerlingen op te wekken.

2.3.2 Enquêtes leerkrachten

Duur van het leraarschap

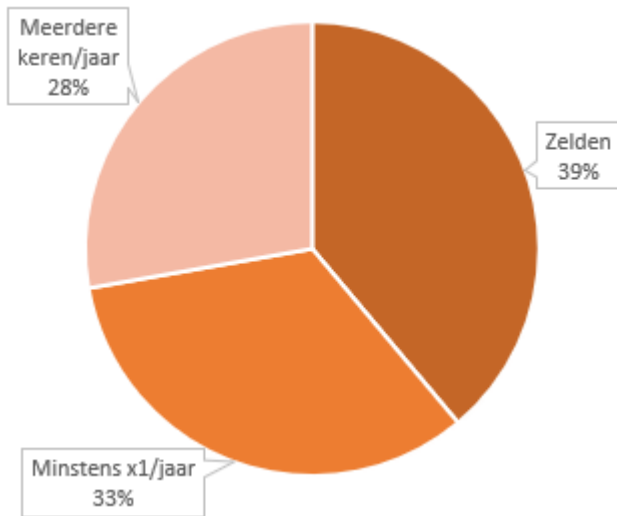
De meerderheid van de bevroegde leerkrachten geeft reeds meer dan tien jaar les. Dit is een goede doelgroep omdat deze leerkrachten hun lessen moesten realiseren met de vorige leerplannen en nu het nieuwe leerplan moeten toepassen.

Hoe staat u tegenover het geven van het lesonderwerp 'De historiek/geschiedenis van het kapsel'?

Ik hecht weinig belang aan dit onderwerp omdat een kapper over andere kennis en praktische vaardigheden moet beschikken.	15%
Ik wil dit overbrengen aan de leerlingen omdat dit wordt verwacht van mij.	27%
Omdat dit onderwerp niet direct aansluit bij het interesseveld van de leerlingen, tracht ik deze leerinhoud te minimaliseren	24%
Ik wil dit overbrengen aan de leerlingen omdat ik zelf belang hecht aan dit onderwerp.	16%
Ik wil mijn passie voor dit lesonderwerp doorgeven aan de leerlingen en hun enthousiasme op deze manier aanwakken	18%

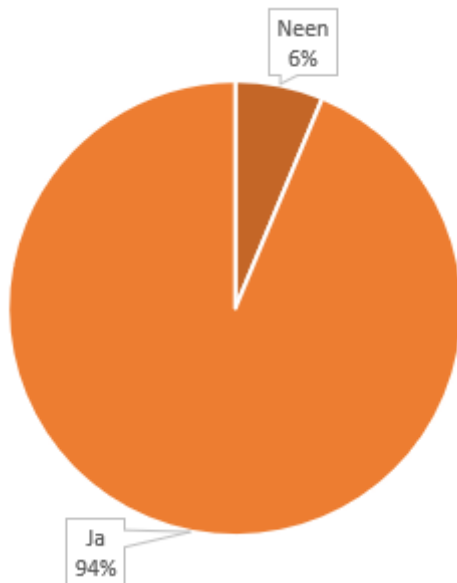
De meerderheid van de leerkrachten geeft aan dat men het onderwerp 'De historiek van het kapsel' aan de leerlingen overbrengt omdat dit verwacht wordt. Aan de andere kant wil er een groot aantal dit onderwerp minimaliseren omdat dit niet meteen aansluit bij de leefwereld van de leerlingen. De bevroegden antwoordden heel uiteenlopend op deze vraag.

Hoeveel keer komt het lesonderwerp 'De historiek/geschiedenis van het kapsel' aan bod in uw les?

De meerderheid van de bevroagde doelgroep geeft aan dat men het onderwerp 'De historiek van het kapsel' minstens éénmaal per jaar op de agenda zet. Als we de antwoorden vergelijken met die van de bevroagde leerlingen vinden we dit antwoord niet terug.

Maakt u gebruik van didactisch materiaal gedurende het lesonderwerp 'De historiek/geschiedenis van het kapsel'?

De meerderheid van de bevroagde doelgroep geeft aan dat men telkens didactisch materiaal voorhanden heeft om het onderwerp 'De historiek van het kapsel' te ondersteunen. Bij deze vraag werd er ook een open vraag voorzien om voorbeelden op te sommen. Bij deze voorbeelden kwamen steeds dezelfde materialen aan bod zoals afbeeldingen, een stuk film, een PowerPoint ...

Hoe pakt u een les omtrent 'De historiek/geschiedenis van het kapsel' aan?

Ik vind dit onderwerp irrelevant en begrensd de leerinhoud tot het minimale.	4 %
Ik vind het moeizaam om deze leerinhoud op een activerende wijze te realiseren in mijn les.	9 %
Ik breng de opgegeven theorie over maar geef geen uitwerking van de kapsels.	5 %
Ik werk enkel praktische opdrachten/oefeningen uit maar laat de theorie ter zijde.	5 %
Er is een wisselwerking van theorie en praktijk.	32 %
Ik streef naar een activerende les met afwisselende werkvormen.	45 %

Als we deze antwoorden vergelijken met de antwoorden van de bevroegde leerlingen zien we een gelijkenis. Er is werkelijk een theoretisch alsook een praktisch aanbod.

Wat zou u willen realiseren in de lessen rond 'De historiek van het kapsel'?

Klasuitstap naar het haarmuseum.	21%
Kapsels uitwerken aan de hand van verschillende stappenplannen (Makkelijk - moeilijk).	11%
Met een tijdlijn werken.	16%
Via contractwerk.	4%
Een bepaald historisch kapsel uitwerken met een eigen touch.	20%
In groep een bepaald historisch kapsel analyseren en presenteren aan de klas.	7%
Individueel een werkstuk laten maken over een bepaalde periode.	12%
De leerlingen tijdens PO-materiaal laten uitwerken dat bruikbaar is voor het lesonderwerp 'historiek van het kapsel'	9%

De leerkrachten staan open voor nieuwe werkvormen, didactisch materiaal en projecten. Ze geven ook aan dat deze voorstellen de les sterk kunnen bevorderen.

Conclusie vragenlijst leerkrachten

Tijdens de analyse konden wij snel concluderen dat het onderwerp 'geschiedenis van de opschik' eerder gegeven werd omdat dit verwacht wordt ofwel sterk geminimaliseerd wordt. Wij vinden het jammer dat de leerkrachten hun enthousiasme verliezen om dit onderwerp aan te reiken op een boeiende, didactische manier.

Als we de antwoorden van de leerkrachten en de leerlingen op de vraag hoeveel keer het lesonderwerp aan bod komt vergelijken, zien we geen overeenkomst. Dat de leerkrachten aangeven dat ze open staan voor vernieuwend didactisch materiaal brengt ons opnieuw tot hetzelfde conclusie; nl dat nieuw materiaal een meerwaarde kan zijn voor de lessen.

2.3.3 Conclusie interview

Na het afnemen van de interviews konden wij enkele conclusies trekken. Wij realiseerden ons dat er een gelijkenis is tussen de enquêtes en de interviews. Zo stelden wij vast dat een vernieuwende aanpak een meerwaarde biedt tijdens de lessen 'Historiek van het kapsel'.

Enkele belangrijke vaststellingen zijn:

Lessen geschiedenis kunnen met gepaste didactische hulpmiddelen levendig worden. Toch gebeurt dit niet altijd op een actieve wijze in het secundair onderwijs. "In het Provinciaal onderwijs is er didactisch materiaal beschikbaar omtrent 'geschiedenis van de opschik'. Als ik praat met collega's van andere netten stel ik vast dat niet alle netten een beschikbaarheid hebben van materialen en benodigdheden." (Van Bambost, 2018)

Lessen geschiedenis krijgen meermaals een stempel van 'blokvak'. Dit leidt er vaak toe dat leerlingen hun interesse verliezen tijdens de les. Daarom is er vernieuwing en creativiteit nodig om de betrokkenheid van de leerlingen te bevorderen. Op deze manier kunnen leerlingen met een andere kijk op de lessen nieuwe leerinhouden verwerven.

Lessen over 'geschiedenis van de opschik' zijn een meerwaarde voor de kappersopleiding. Kapsels komen voortdurend weer met nieuwe tendensen. Als een haarkapper beschikt over de nodige kennis komt hij ook passioneel over bij de klant of overige doelgroepen. Om aspecten te delen of te bespreken omtrent deze leerinhoud, kan dit de haarkapper voldoening geven.

Om deze lessen voor te bereiden zijn cursussen/handboeken niet steeds beschikbaar. Zo kwam er een opmerking dat men materiaal kan vinden in de bibliotheek maar dat dit niet ontleend kan worden. Er zijn weinig handboeken met een gepaste lay-out en afbeeldingen. Online is er een geringe hoeveelheid te vinden over 'Historiek van het kapsel', maar men kan er vaak niet meteen mee aan de slag. Daarom verliezen leerkrachten tijd met het zoeken naar vernieuwende elementen en activerende vormen om de leerinhoud op een zo praktisch mogelijke manier over te brengen.

Volgens de bevroegden wordt er te weinig tijd voorzien om de lessen betreffende 'geschiedenis van de opschik' te geven.

Als we de standpunten van elke bevroegde vergelijken, komen er enkele standpunten steeds naar boven uit waardoor wij een conclusie kunnen trekken. Er is weinig materiaal of er wordt weinig materiaal benut in het secundair onderwijs. De lessen omtrent 'geschiedenis van de opschik' vragen om activerende werkvormen.

Deze conclusie laat ons inzien dat het aanreiken van vernieuwende werkvormen alsook didactische materialen een meerwaarde zal bieden binnen het secundair onderwijs. Dit kan de werklast van een leerkracht verminderen en het creatieve bevorderen.

Besluit

Gedurende deze bachelorproef wilden wij een antwoord bieden op de vraag "Hoe kan men de geschiedenis van het kapsel integreren in praktijk realisaties haartooi op een vernieuwende, didactische manier?".

Als eerste zochten wij een antwoord op verscheidene wijzen tijdens de verkenningsfase. Naderhand voerden wij een literatuurstudie uit. Wij bezochten verschillende instanties, de mediatheek van de Arteveldehogeschool en verzamelden cursussen en handboek van (oud)studenten en leerkrachten haartooi. Nadien hebben wij aan de hand van een mindmap, een brainstorm gehouden zodat we onze ideeën konden schematiseren. Vervolgens zijn wij informatie in de praktijk gaan verzamelen. Dit deden wij aan de hand van bezoeken aan musea, op bezoek gaan in het perspectief; in het specifieke een les 'historische kapsels' en rondvraag verrichten bij (oud)studenten haartooi en medewerking verlenen bij het project van de vakgroep geschiedenis.

Wij stelden gedurende de verkenningsfase vast dat er nood was aan didactisch materiaal omtrent het onderwerp 'geschiedenis van de opschik' dat geïntegreerd kan worden in de praktijklessen dameskappen. Om dit verder te onderzoeken deden wij een vergelijkend onderzoek bij de leerplannen van de verscheidene onderwijskoepels. Wij concludeerden dat er een gering aantal leerplandoelstellingen aanwezig waren in de verschillende leerplannen. Om deze reden zijn wij ons onderwerp gaan afbakenen. Door deze verschillende technieken toe te passen konden wij de verkenningsfase afronden met het besluit dat vernieuwend, didactisch materiaal een meerwaarde kon bieden gedurende de praktijklessen haartooi.

In tweede instantie begonnen wij aan de uitwerking van het ontwikkelingsgericht praktijkonderzoek. Op basis van ons onderwerp kozen wij voor enkele technieken die een meerwaarde boden voor onze analyserende fase. Wij bezochten enkele secundaire scholen om een vragenlijst af te nemen bij studenten haartooi alsook leerkrachten haartooi. Deze vragenlijst plaatsten wij op enkele digitale platformen. Als volgt konden wij een brede doelgroep bereiken. Naast de vragenlijst namen wij ook interviews af bij verscheidene personen met de nodige vakkennis. Om onze inhoudelijke kennis te verbreden, bezochten wij haarmusea te Roeselare en te Sint – Niklaas. Door middel van deze bezoeken, kregen wij nieuwe ideeën om te verwerken in de uitwerking van onze bachelorproef.

Aansluitend de bevragingen en interviews vormden wij een conclusie. De leerinhoud betreffende het onderwerp 'geschiedenis van de opschik' werd minimaal aangereikt. Een percentage van de leerkrachten gaven zelf aan deze leerinhoud te minimaliseren vanwege desinteresse, geen aanleuning aan de leefwereld van de jongeren of omdat dit verwacht wordt. Uit de afgenomen interviews bleek ook dat didactisch materiaal door middel van activerende werkvormen een meerwaarde zal bieden gedurende de lessen rond 'geschiedenis van de opschik'.

Aan de hand van het eindbesluit waren wij overtuigd om vernieuwend, didactisch materiaal te ontwerpen op basis van activerende werkvormen zodat men dit kan integreren in de praktijklessen haartooi.

Het onderwerp 'geschiedenis van de opschik' omvat verschillende tijdsperiodes. Elke tijdsperiode wordt gelinkt aan verschillende haardrachten, technieken en materialen/versieringen. Om de leerlingen historische kapsels te laten linken aan de juiste tijdsperiode, moet men eerst een beeld krijgen van het geheel. Daarom wilden wij een tijdbalk ontwerpen. Deze tijdbalk kan opgesteld worden in het klaslokaal gedurende de lessen 'geschiedenis van de opschik'. Leerlingen kunnen op deze manier terugkijken naar de tijdbalk. Omdat een tijdsperiode meer bevat dan enkel haardracht hebben wij informatieve boekjes opgemaakt per tijdsperiode. In deze informatieve boekjes wordt naar belangrijke informatie, de specifieke plaats op een kaart, kledij, make-up en haardracht verwezen. Op deze manier krijgen leerlingen een totaalbeeld van elke tijdsperiode.

Naast deze tijdbalk hebben wij een handleiding opgemaakt met verschillende didactische werkvormen waarvan een leerkracht haartooi gebruik kan maken gedurende het onderwerp 'geschiedenis van de opschik'. In deze handleiding staan activerende werkvormen die de motivatie en betrokkenheid van de leerling kunnen bevorderen. Daarnaast zijn er ook enkele werkvormen beschikbaar waarmee men vakoverschrijdend te werk kan gaan. Bij het competentiegericht onderwijs biedt een vakoverschrijdende werking een meerwaarde.

Om er zeker van te zijn dat deze didactische materialen een meerwaarde zullen bieden, kozen wij ervoor om deze uit te testen in een secundaire school. Dit hebben wij gedaan in het RHIZO te Kortrijk. De leerlingen kregen na het uittesten van materiaal een feedbackfiche om opmerkingen, tips en een eigen mening te noteren. Aan de hand van deze feedbackfiches hebben wij enkele aspecten aangepast. De aanwezige leerkracht heeft ons werk bekeken en de informatieve bundels nagelezen. Wij kregen positieve feedback te horen over ons uitgewerkt didactisch materiaal. Wel gaf ze enkele tips en opmerkingen bij de informatieve bundel. Deze hebben wij opgevolgd en aangepast.

Na het uitwerken van deze bachelorproef kunnen wij over het integreren van historische kapsels tijdens de praktijklessen haartooi op een vernieuwende, didactische manier het volgende zeggen. Als eerste begrijpen wij dat het niet altijd even gemakkelijk is om bepaalde leerinhouden activerend aan te reiken. Dit vergt veel tijd van een leerkracht. Vervolgens kunnen wij ons vinden in de antwoorden van de bevraagde leerlingen. Er is een geringe hoeveelheid didactisch materiaal beschikbaar omtrent 'geschiedenis van de opschik'. De motivatie en betrokkenheid dalen bij de leerling wanneer ze enkel lange teksten meekrijgen met slechts enkele afbeeldingen. Wij zijn van mening dat de motivatie en betrokkenheid van de leerlingen door het gebruik van activerende werkvormen kan toenemen. Als laatste vinden wij het ook zeer belangrijk dat het doel van dit onderwerp wordt meegegeven aan de leerlingen. Het steeds terugkeren van trends in de haardracht is één van de belangrijke aspecten.

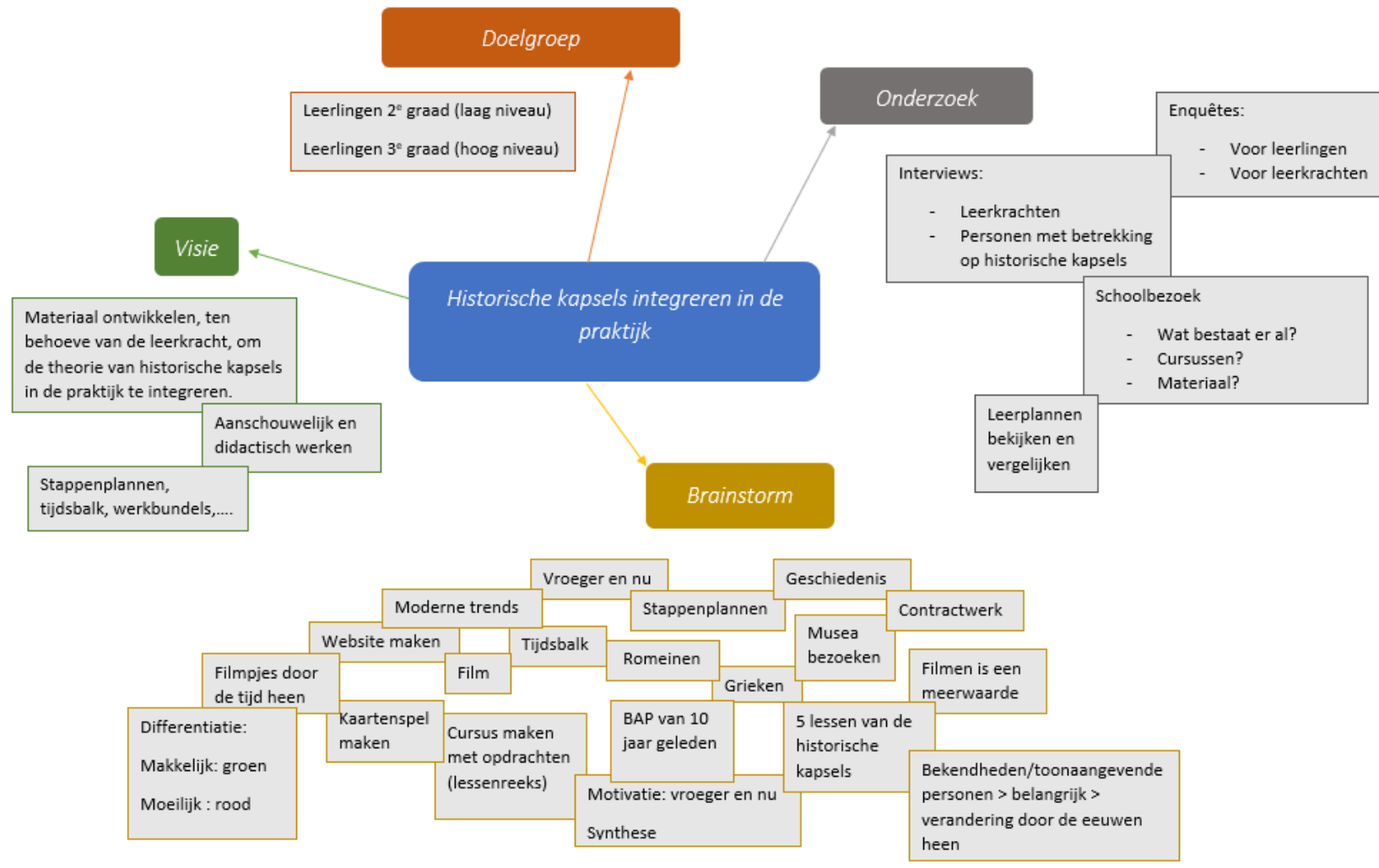
1. Bijlage literatuurlijst

TYPE BRON	REFERENTIE	KORTE INHOUD	REFLECTIE OP DE BRON EN BRUIKBAARHEID
Handboek	Fernhout, T., & Hendriks, P. (1988). <i>Stiel, stijl & styling</i> . Maarsen: Kapperdagscholen B.V.	Het handboek bevat verschillende aspecten zoals techniek, styling alsook een hoofdstuk 'stijl'. Het gedeelte 'stijl' biedt een weergave van de betreffende haarmode doorheen alle tijdperken.	De aanwezige schetsen met bijhorende kennisgeving en data kunnen geschikt zijn voor onze bachelorproef. Voor het ontwikkelen van didactisch materiaal kunnen we op dit handboek terugvallen.
Handboek	Huis, J. (S.D.). <i>De techniek van het dames kappersvak</i> . Amsterdam: 't KOGGESCHIP.	Hoofdstuk vijftien gaat over mode. Men bespreekt de oorzaken van de modewisseling, geeft afbeeldingen weer met de juiste jaartallen en zo meer.	De vele afbeeldingen alsook de bijhorende toelichting kunnen zeer toepasselijk zijn voor onze bachelorproef. Het is al een oud exemplaar maar het biedt de juiste kennis aan.
Handboek	KOC. (1999). <i>Stylingproducten</i> . Nederland: Procter & Gamble.	Dit handboek legt zich vooral toe op het stijlen van haren en stylingproducten. Het bevat ook enkele pagina's met informatie over de historiek van het kapsel.	Met de benoeming 'de geschiedenis van de haardrachten' geven ze enkele schetsen en de nodige informatie. Het tijdverloop begint bij de jaren veertig en eindigt bij de eenentwintigste eeuw. Dit is dus toepasselijk voor onze bachelorproef. De bron is ook betrouwbaar doordat dit een handboek is voor zowel leerkracht als leerling.
Werkstuk	S.N. (S.D.). Stijlen door de jaren heen (1851 - 1870). Arteveldehogeschool campus Kattenberg, Gent: Leerlingen haartooi.	In dit werkstuk kan je het tijdverloop van 1851 tot en met 1870 vaststellen. Men geeft informatie over de drie periodes weer aan de hand van invloeden, mode, kapsels en dergelijke.	In dit werkstuk bevinden zich heel wat bruikbare afbeeldingen die passen bij onze bachelorproef. Het is een betrouwbare bron aangezien leerlingen strikt dienen om te gaan met bronnen bij het uitvoeren van een werkstuk.
Cursus	Vakgroep bio-esthetiek. (2013 - 2014). <i>BIO- esthetiek vakstudie 3: stijlleer</i> . Gent: Artevelde	Deze cursus intensiveert de leerinhoud omtrent historiek. Per periode worden de bouwkunst, kunst, mode, haar, make-	Elke periode wordt zo uitgediept dat men een visie kan creëren rond elke periode. Door het grote aanbod aan informatie en door de leerinhoud is deze

		up alsook de actuele gebeurtenissen voorgesteld.	cursus geschikt om er informatie uit te halen voor onze bachelorproef. Deze cursus is opgesteld door verschillende docenten van de Artevelde hogeschool en wordt als betrouwbaar aanzien.
Werkstuk	Waterbley, S., Decoenne, C., Sierens, S., Seye, E., & Van Leeuwe, K. (S.D.). Haartrends door de jaren heen. Arteveldehogeschool campus Kattenberg, Gent, België.	Dit werkstuk geeft het tijdperk van 1945 tot en met 1955 weer. Men beschrijft de geschiedenis, de mode, de technologie, mode-iconen, kunst, media en gebeurtenissen in het eerste deel. In het tweede deel geeft men kapsels en inspiratie weer.	Dit werkstuk zal tot inspiratie dienen voor onze bachelorproef. Het zijn heel wat opdrachten die men als student verwezenlijkt heeft. Aangezien wij met deze bachelorproef didactisch materiaal willen ontwikkelen in functie van de leerlingen, kan dit bruikbaar zijn.
Tijdschrift	Wolfgang, P. (2013, Januari). Special lang haar, lekker los & opsteken. <i>TOPHAIR international</i> , p. 98	In dit tijdschrift kan je heel wat opsteekkapsels met opzetstukken terugvinden. Duidelijke afbeeldingen alsook stappenplannen zijn aanwezig.	Dit tijdschrift is waardevol voor onze bachelorproef. Het laat zien dat men opsteekkapsels creëert op basis van tendensen van historische kapsels. Ook dit kan een meerwaarde zijn om ons op ideeën te brengen.
Vakboek	GISSLER, A. (1961). <i>De kunst van het HAARKAPPEN</i> . Brussel: SPES LAUSANNE.	Een vakboek dat het historisch overzicht van het beroep bespreekt. Later in het boek bespreken ze 'De historische kapsels'. Dit boek legt zich vooral toe op het bespreken van de belangrijkste tijdperken van het kapsel.	Het is geen recent vakboek maar het bespreekt uitvoerig de kapsels doorheen de jaren. Met behulp van schetsen gaat men de verschillende volkeren en hun gewoontes uitvoerig bespreken. Dit vakboek wordt aanzien als betrouwbaar materiaal.
Handboek	Derde, D. (1977). <i>Het Kappersvak haarfijn uitgelegd</i> . Brussel: Meulenhoff Baarn.	Een handboek dat grondig alle theorie rond het kappersvak bespreekt.	Één pagina is relevant voor ons. Men bespreekt de grote historische periodes en de kenmerken van het kappersberoep. Dit handboek wordt als betrouwbare bron aanzien.
Tijdschrift	TOP HAIR Benelux. (sd). <i>Black Hair</i> . Zandvoort: Aldert Faassen.	Een tijdschrift met de nieuwe tendensen.	Wat voor ons interessant is, zijn enkele afbeeldingen van moderne, trendy opsteekkapsels. Deze kunnen we linken aan de historische klassieke kapsels. We kunnen er de stappenplannen toepassen. Dit tijdschrift is een kapperstijdschrift en dus ook een betrouwbare bron.
Handboek	SIJTSMA, W. (1988).	Dit boek is bedoeld voor	Voor ons zijn de hoofdstukken

	STIEL STIJL STYLING. MAARSSSEN: Kappersdagscholen B.V.	docenten, leerlingen en cursisten. Het is een naslagboek, ideeënboek en werkboek in één. Het bevat heel veel bruikbare illustraties. Daarnaast vinden we er ook opdrachten met verschillende moeilijkheidsgraden voor leerlingen terug.	stijl en stiel interessant. Deze bespreken de geschiedenis van het kappersberoep. Er zijn heel duidelijke en prachtige schetsen. Daarnaast is er ook een heel uitgebreide uitleg over alle tijden. Het is chronologisch in de tijd opgebouwd. Er wordt ook over opera en toneel, tv en film gesproken. We hebben het idee om ons op deze schetsen te baseren in onze BAP. Dit handboek wordt als betrouwbaar materiaal beschouwd.
Werkstuk	Nikie Vervaet, S. R. (2012). <i>Welkom in de tijd van toen... 1955-1965</i> . Gent: s.n.	Het is een werkstuk van de jaren vijftig. De volledige cultuur wordt erin beschreven. Stijliconen zoals Audrey Hepburn, Brigitte Bardot, etc. komen erin voor.	Wij willen ook met mode-iconen werken voor ons didactisch materiaal. Er staan verschillende stappenplannen in waarop we ons kunnen baseren. Dit werkstuk werd ons meegegeven door de docent en wordt ook als een betrouwbare bron gezien.
Boek	StudioCombo.(1994). <i>Uiterlijk schoon</i> . Baarn : De Fontein.	Het is een leesboek dat 'de wereld van het haar bespreekt'.	Dit boek bespreekt heel breed alle aspecten van 'het haar'. Voor ons is dit zeker een meerwaarde aan weetjes over de verschillende culturen.
Boek	Dowswell.(2005). Haar. Etten-Leur: Art scribendi.	Het is een leesboek dat 'Haardracht en opsmuk' door de eeuwen heen bespreekt.	Heel veel interessante inhoud voor ons onderzoek.
Cursus	Scheirlinck , B. (s.d.). <i>Geschiedenis van de opschik</i> . Gent.	Het is een cursusmap die we hebben gekregen van een leerkracht secundair onderwijs die jarenlang 'geschiedenis van de opschik' heeft gegeven.	Voor ons zijn de zelfgemaakte schetsen enorm interessant. Deze gebruiken we zeker in onze tijdperk.

2. Bijlage Mindmap

3. Vergelijking leerplannen

VVKSO 2002

VLAAMS VERBOND VAN HET KATHOLIEK
SECUNDAIR ONDERWIJS

LEERPLAN SECUNDAIR ONDERWIJS

HAARZORG
(HAARTOOI tot 2001-2002)

Derde graad BSO

Licap - Brussel D/2001/0279/047 - september 2001

HAARZORG DERDE GRAAD BSO

LEERPLAN SECUNDAIR ONDERWIJS

VVKSO – BRUSSEL D/2012/7841/069

Vervangt D/2001/0279/047 vanaf 1 september 2012 of 1 september 2013

Viaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs
Gumardstraat 1, 1040 Brussel

SECUNDAIR ONDERWIJS

Onderwijsvorm: **BSO**

Graad: **derde graad**

Jaar: **eerste en tweede leerjaar**

Studiegebied: **Lichaamsverzorging**

Optie(s) **Haarzorg**

Vak(ken):	PV Praktijk dameskappen	14-12/12-8 lb/w
	PV Praktijk herenkappen	2/2 lb/w
	PV/TV Stage dameskappen/ herenkappen	2-4/4-8 lb/w
	TV Dameskappen	5/5 lb/w

Vakkencode: **VV-a**

Leerplannummer: **2004/115**
(Vervangt 2002/192)

Nummer inspectie: **2004 / 115 // 1 / O / SG / 1 / III / / D/**
(Vervangt 2002/70//1/O/SG/1/III / IV/04)

LEERPLAN SECUNDAIR ONDERWIJS

Studierichting

HAARZORG

Onderwijsvorm

Beroepssecundair onderwijs

Graad

Derde graad

Leerjaar

**Eerste leerjaar
Tweede leerjaar**

Leerplannummer

O/2/2017/253

*Vervangt leerplan O/2/2004/253
vanaf 1 september 2017 in het eerste leerjaar en
vanaf 1 september 2018 in beide leerjaren*

4. Bijlage brief bij het afnemen van Enquêtes

Beste

Wij zijn studenten uit het 3e jaar lerarenopleiding aan de Arteveldehogeschool te Gent. Wij volgen de onderwijsvakken haartooi en bio-esthetiek / PAV. We hebben ervoor gekozen om een bachelorproef uit te werken met betrekking tot het onderwerp: ' Historische kapsels integreren in de praktijk binnen het vakgebied haartooi aangepast aan het nieuwe leerplan.'

Als toekomstige leerkrachten zijn wij ervan overtuigd dat dit een verrijking zal bieden aan leerkrachten haartooi maar ook aan de studenten haartooi.

Wij willen graag te weten komen welke kennis i.v.m de historie van het kapsel, er momenteel aanwezig is bij de leerlingen in de richting haarzorg. Graag willen we ook te weten komen hoe de leerkracht deze lessen aanpakt.

Personen die actief zijn in de richting haarzorg of al reeds afgestudeerd zijn, kunnen ons helpen met ons onderzoek. Als specialist in het vak kunt u perfect onze vragenlijst invullen en ons aan de nodige gegevens helpen. Deze samenwerking zal ervoor zorgen dat de toekomstige kappers en kapsters met een ruimere kennis van de historie rond het haarkappen in het werkveld treden, wat hun intellectuele kennis ten goede zal komen. Denk maar aan theaterwerk, toneelstukken, themafeestjes,...

Omdat we onze bachelorproef bruikbaar en functioneel willen maken in het secundair onderwijs willen we buiten de onderzoekende fase ook een product ontwikkelen. Het is de bedoeling om verschillende leermethodieken samen te bundelen en op een visuele wijze de leerstof te presenteren.

Het is belangrijk dat u weet dat wij alle informatie uitsluitend gebruiken voor de uitwerking van onze bachelorproef.

Wij willen u alvast bedanken voor uw medewerking. Door het invullen van deze 5-10 minuten durende enquête, helpt u om de beste resultaten te behalen.

Met vriendelijke groet,

Marie Serraes & Gill Fieu

5. Bijlage enquête leerlingen

Enquête voor leerlingen

In functie van onze bachelorproef

Vraag 1
Duid aan wat van toepassing is voor jezelf.
<ul style="list-style-type: none">☐ 3^e jaar secundair (2^e graad)☐ 4^e jaar secundair (2^e graad)☐ 5^e jaar secundair (3^e graad)☐ 6^e jaar secundair (3^e graad)☐ 7^e specialisatiejaar (3^e graad)
Vraag 2
Hoe sta jij tegenover het lesonderwerp 'historiek/ geschiedenis van het kapsel'?
<ul style="list-style-type: none">☐ Dit zegt me niets, ik vind dit oninteressant.☐ Ik ben van mening dat ik deze leerstof niet zal gebruiken in het werkveld.☐ Ik vind het theoriegedeelte saai maar de uitwerking op oefenhoofd leuk en bruikbaar.☐ Ik vind het theoriegedeelte interessant maar de uitwerking op oefenhoofd ligt me niet.☐ Deze kennis zal ik later goed kunnen gebruiken in het werkveld.☐ Ik vind dit een interessant lesonderwerp
Vraag 3
Hoeveel keer komt het lesonderwerp 'historiek/ geschiedenis van het kapsel' aan bod in de lessen?
<ul style="list-style-type: none">☐ Nooit☐ Zelden☐ Minstens 1 keer op een jaar☐ Meerdere keren op een jaar☐ Herhaaldelijk 1 keer per week☐ Herhaaldelijk 1 keer per maand
Vraag 4
Wordt er veel didactisch materiaal (stappenplannen, afbeeldingen, tijdlijn, voorbeeld oefenhoofden, ...) gebruikt tijdens het lesonderwerp 'historiek/ geschiedenis van het kapsel'?
<ul style="list-style-type: none">☐ Neen☐ Ja<ul style="list-style-type: none">➤ <u>Zo ja, welk materiaal gebruikt de leerkracht?</u>..........

Vraag 5

Op welke manier wordt het onderwerp “historiek/ geschiedenis van het kapsel” gegeven tijdens de les?

- Enkel de theorie maar geen uitwerking van de kapsels.
- We mogen enkele kapsels uitvoeren, maar krijgen geen theorie
- We krijgen eerst theorie en daarna mogen we de kapsels uitvoeren tijdens de praktijksles.

➤ Geef meer uitleg en voorbeelden bij jouw antwoord :

.....

.....

.....

Vraag 6

Wat zou jij willen doen tijdens de lessen ‘historiek/ geschiedenis van het kapsel’?

- Klasuitstap naar het haarmuseum.
- Kapsels uitwerken aan de hand van verschillende stappenplannen (makkelijk - moeilijk).
- Met een tijdlijn werken.
- Met een contractwerk zelfstandig aan de slag gaan.
- Een eigen kapsel creëren met als inspiratie een specifiek historisch kapsel.
- Een bepaald historisch kapsel uitwerken met een eigen touch.
- In groep een bepaald historisch kapsel analyseren en presenteren aan de klas.
- Individueel een werkstuk maken over een bepaalde periode.
- In PO zelf materiaal uitwerken dat bruikbaar is voor het lesonderwerp ‘historiek van het kapsel’

➤ Geef nu zelf nog minimum één (of meerdere) voorbeeld(en)

.....

.....

.....

Vraag 7

Welk materiaal (stappenplannen, afbeeldingen, tijdlijn, voorbeeld oefenhoofden, filmfragmenten...) zou jouw enthousiasme kunnen aanwakkeren tijdens het lesonderwerp ‘historiek/ geschiedenis van het kapsel’

.....

.....

Bedankt voor je medewerking en het invullen van deze enquête! 😊

6. Bijlage enquête leerkrachten

Enquête voor leerkrachten

In functie van onze bachelorproef

Vraag 1
Duid de duur aan van jouw leraarschap in het vak haartooi.
<ul style="list-style-type: none">☐ 1 maand tot 3 jaar☐ 3 tot 10 jaar☐ 10 tot 20 jaar☐ 20 tot 30 jaar☐ Meer dan 30 jaar
Vraag 2
Hoe staat u tegenover het geven van het lesonderwerp 'historiek/ geschiedenis van het kapsel'?
<ul style="list-style-type: none">☐ Ik hecht weinig belang aan dit onderwerp omdat een kapper over andere kennis en praktische vaardigheden moet beschikken.☐ Ik wil dit overbrengen aan de leerlingen omdat dit wordt verwacht van mij.☐ Omdat dit onderwerp niet direct aansluit bij het interesseveld van de leerlingen, tracht ik deze leerinhoud te minimaliseren☐ Ik wil dit overbrengen aan de leerlingen omdat ik zelf belang hecht aan dit onderwerp.☐ Ik wil mijn passie voor dit lesonderwerp doorgeven aan de leerlingen en hun enthousiasme op deze manier aanwakkeren
Vraag 3
Hoeveel keer komt het lesonderwerp 'historiek/ geschiedenis van het kapsel' aan bod in uw les?
<ul style="list-style-type: none">☐ Nooit☐ Zelden☐ Minstens 1 keer op een jaar☐ Meerdere keren op een jaar☐ Herhaaldelijk 1 keer per week☐ Herhaaldelijk 1 keer per maand
Vraag 4
Maakt u gebruik van didactisch materiaal (stappenplannen, afbeeldingen, tijdslijn, voorbeeld oefenhoofden, ...) tijdens het lesonderwerp 'historiek van het kapsel'?
<ul style="list-style-type: none">☐ Neen☐ Ja <p>➤ <u>Zo ja, welk materiaal gebruikt u?</u></p> <p>.....</p>

Vraag 5

Hoe pakt u een les omtrent 'historiek/ geschiedenis van het kapsel' aan?

- Ik vind dit onderwerp irrelevant en begrensd de leerinhoud naar het minimale.
- Ik vind het moeizaam om deze leerinhoud op een activerende wijze te realiseren in mijn les.
- Ik breng de opgegeven theorie over maar geen uitwerking van de kapsels.
- Ik werk enkel praktische opdrachten/oefeningen uit maar laat de theorie ter zijde.
- Er is een wisselwerking van theorie en praktijk.
- Ik streef naar een activerende les met afwisselende werkvormen.
- Ik geniet over een passie van dit lesonderwerp en ik tracht dit elke keer wederom over te brengen aan mijn leerlingen

➤ Geef meer uitleg en voorbeelden bij uw antwoord :

.....

.....

.....

Vraag 6

Wat zou u willen realiseren tijdens de lessen rond 'historiek van het kapsel'?

- Klasuitstap naar het haarmuseum.
- Kapsels uitwerken aan de hand van verschillende stappenplannen (makkelijk - moeilijk).
- Met een tijdlijn werken.
- Via contractwerk.
- Een bepaald historisch kapsel uitwerken met een eigen touch.
- In groep een bepaald historisch kapsel analyseren en presenteren aan de klas.
- Individueel een werkstuk laten maken over een bepaalde periode.
- De leerlingen tijdens PO materiaal laten uitwerken dat bruikbaar is voor het lesonderwerp 'historiek van het kapsel'

➤ Gelieve minimum twee of meerdere voorbeelden te geven:

.....

.....

.....

Vraag 7

Welk didactisch materiaal zou uw lesaanpak kunnen bevorderen?

.....

Bedankt voor uw medewerking en het invullen van deze enquête! ☺

7. Digitale vragenlijst

Duid aan wat van toepassing is voor jezelf.

- 3de jaar secundair
- 4de jaar secundair
- 5de jaar secundair
- 6de jaar secundair
- 7de specialisatiejaar
- Indien je reeds bent afgestudeerd, wat doe je de dag van vandaag?

Typ uw antwoord

100 tekens resterend

Hoe sta jij tegenover het lesonderwerp historiek/geschiedenis van het kapsel?

- Dit zegt me niets, ik vind dit oninteressant.
- Ik ben van mening dat ik deze leerstof niet zal gebruiken op het werkveld.
- Ik vind het theoriegedeelte saai maar de uitwerking op oefenhoofd leuk en bruikbaar.
- Ik vind het theoriegedeelte interessant maar de uitwerking op oefenhoofd ligt me niet.
- Deze kennis zal ik later goed kunnen gebruiken op het werkveld.
- Ik vind dit een interessant lesonderwerp

Hoeveel keer komt het lesonderwerp historiek/geschiedenis van het kapsel aan bod in de lessen?

- nooit
- zelden
- minstens 1 keer op een jaar
- meerdere keren op een jaar
- herhaaldelijk 1 keer per week
- Herhaaldelijk 1 keer per maand

Wordt er veel didactisch materiaal (stappenplannen, afbeeldingen, tijdslijn, voorbeeldoefenhoofden,..) gebruikt tijdens het lesonderwerp 'historiek/geschiedenis van het kapsel'?

- neen
 - ja
 - Zo ja, welk materiaal gebruikt de leerkracht?
- Typ uw antwoord

100 tekens resterend

Op welke manier wordt het onderwerp "historiek/ geschiedenis van het kapsel" gegeven tijdens de les?

- Enkel de theorie maar geen uitwerking van de kapsels.
 - We mogen enkele kapsels uitvoeren, maar krijgen geen theorie
 - We krijgen eerst theorie en daarna mogen we de kapsels uitvoeren tijdens de praktijkles.
 - Geef meer uitleg en voorbeelden bij jouw gegeven antwoord:
- Typ uw antwoord

100 tekens resterend

Wat zou jij willen doen tijdens de lessen 'historiek/geschiedenis van het kapsel'?

- klasuitstap naar het haarmuseum
- kapsels uitwerken aan de hand van verschillende stappenplannen (makkelijk-moeilijk)
- met een tijdslijn werken
- met een contractwerk zelfstandig aan de slag gaan.
- Een eigen kapsel creëren met als inspiratie een specifiek historisch kapsel.
- Een bepaald historisch kapsel uitwerken met een eigen touch.
- In groep een bepaald historisch kapsel analyseren en presenteren aan de klas.
- Individueel een werkstuk maken over een bepaalde periode.
- In PO zelf materiaal uitwerken dat bruikbaar is voor het lesonderwerp 'historiek van het kapsel'.
- Geef zelf nog minimum één of meerdere voorbeelden

Typ uw antwoord

100 tekens resterend

Welk materiaal, (stappenplannen, afbeeldingen, tijdslijn, voorbeeld oefenhoofden, filmfragmenten...) zou jouw enthousiasme kunnen aanwakkeren tijdens het lesonderwerp 'historiek/ geschiedenis van het kapsel' ?

Typ een paragraaf

1500 tekens resterend

8. Interview leerkrachten / anderen met betrekking tot 'De historiek van het kapsel'.

1. Waarom koos u destijds voor het vak 'geschiedenis van de opschik'?

2. Wat zijn de leuke kanten van dit vak tijdens het lesgeven?

3. Wat zijn minder leuke kanten van dit vak tijdens het lesgeven?

4. Biedt de leerinhoud 'geschiedenis van het kapsel' volgens u een meerwaarde aan de studierichting haartooi? Waarom?

5. U heeft de overschakeling van het vorige leerplan naar het nieuwe leerplan meegemaakt. Wat is uw mening over de veranderingen wat het vak 'geschiedenis van de opschik' betreft?

6. Stel u voor dat u helemaal geen rekening moet houden met het leerplan en u het 'historisch kapsel' op eender welke manier mag geven aan de leerlingen. Hoe zou u dit aanpakken?

7. Op welke manier wordt 'geschiedenis van het kapsel' bruikbaar in het werkveld later?

8. Welke middelen kunnen de werklast bij het voorbereiden van een les 'geschiedenis van de opschik' verzachten?

9. Bent u tevreden over de beschikbaarheid van didactische instrumenten? En waarom?

10. Welke materialen/benodigdheden kunnen uw lessen kwalitatiever en aangener maken ?

11. Op welke manier houdt u vakkennis bij ? (bijscholingen, vakliteratuur)

12. Wanneer u dit vak geeft, gebruikt u een bepaalde strategie of aanpak?

13. Waar wordt volgens u nog te weinig aandacht aan besteed tijdens deze lessen?

14. Wat wilt u bij uw leerlingen met dit onderwerp bereiken?

15. Welke tips kunt u – met betrekking tot dit onderwerp - meegeven aan een beginnende leerkracht in de studierichting haartooi?

Tot slot, hebt u nog vragen voor ons?

9. Variant interview leerkrachten/personen met betrekking tot 'De historiek van het kapsel'.

1. Waarom koos u destijds voor het vak geschiedenis?

2. Wat zijn de leuke kanten van dit vak tijdens het lesgeven?

3. Wat zijn de minder leuke kanten van dit vak tijdens het lesgeven?

4. Biedt de leerinhoud 'geschiedenis van het kapsel' volgens u een meerwaarde voor de studierichting haartooi? Waarom?

5. Op welke manier wordt 'geschiedenis van het kapsel' bruikbaar in het werkveld?

6. Welke middelen kunnen de werklust bij het voorbereiden van een les geschiedenis/stijl leer verzachten?

7. Welke capaciteiten bezit een succesvol leerkracht geschiedenis?

8. Gebruikt u didactische hulpmiddelen tijdens uw lessen? Zo ja, welke?

9. Bent u tevreden over de beschikbaarheid van didactische instrumenten? En waarom?

10. Op welke manier houdt u vakkennis bij ? (bijscholingen, vakliteratuur)

11. Wanneer u les geeft in het vak, gebruikt u een bepaalde strategie of aanpak?

12. Op welke wijze maakt u het onderwerp voor adolescenten interessant?

13. Waar wordt volgens u nog te weinig aandacht aan besteed tijdens deze lessen?

14. Welke tips kan u over dit onderwerp meegeven aan een beginnende leerkracht in de studierichting haartooi?

15. Wat vindt u het meest aantrekkelijk aan dit vak? Zijn er zaken die u ons nog wil meegeven?

10. Project Geschiedenis

11. Uittesten didactisch materiaal

Bibliografie

- 1980'ss Fasion: Women&girls. (sd). Opgehaald van retrowaste:
<https://www.retrowaste.com/1980s/fashion-in-the-1980s/1980s-fashion-for-women-girls/>
- Adored vintage. (2014, februari 20). *12 Vintage Hairstyles To Try for Disneyland Dapper Day*.
Opgehaald van <http://adore-vintage.blogspot.be/2014/02/12-vintage-hairstyles-to-try-for.html?m=1>
- amanda.kavaja. (sd). *greek theater*. Opgehaald van <https://www.emaze.com/@AWFFTCWF/Greek-Theater>
- Ancient Egyptian hair* . (2010 , september 17). Opgehaald van [hairible.blogspot.be](http://hairible.blogspot.be/2010/09/ancient-egyptian-hair.html):
<http://hairible.blogspot.be/2010/09/ancient-egyptian-hair.html>
- Ancient Egyptian hair*. (2010, september 17). Opgehaald van [hairible.blogspot.be](http://hairible.blogspot.be/2010/09/ancient-egyptian-hair.html):
<http://hairible.blogspot.be/2010/09/ancient-egyptian-hair.html>
- Ancient Egyptian hair*. (2010, september 17). Opgehaald van [hairible.blogspot.be](http://hairible.blogspot.be/2010/09/ancient-egyptian-hair.html):
<http://hairible.blogspot.be/2010/09/ancient-egyptian-hair.html>
- Ancient Egyptian headdress and earrings, 18th Dynasty, 16th-13...* . (1800, januari 1). Opgehaald van getti images : <https://www.gettyimages.co.uk/detail/news-photo/ancient-egyptian-headdress-and-earrings-18th-dynasty-16th-news-photo/463915959>
- Ancient times. (s.d., s.d. s.d.). *Egyptian Costumes*. Opgehaald van [https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/25/Ancient_Times,_Egyptian._-_002_-_Costumes_of_All_Nations_\(1882\).JPG](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/25/Ancient_Times,_Egyptian._-_002_-_Costumes_of_All_Nations_(1882).JPG)
- Anni-Brauer-Biedermeier. (s.d., s.d. s.d.). *HISTORISCHES FRISIEREN 2.-4. STUDIENJAHR*. Opgehaald van [hfbk-dresden.de](http://www.hfbk-dresden.de/studium/studiengaenge/fakultaet-2/theaterausstattung/maskenbild/historisches-frisieren/historisches-frisieren-2-4studienjahr/): <http://www.hfbk-dresden.de/studium/studiengaenge/fakultaet-2/theaterausstattung/maskenbild/historisches-frisieren/historisches-frisieren-2-4studienjahr/>
- atelier van Joos van Cleve. (s.d. , s.d. s.d.). *Studio of Joos van Cleve Francis I of France*. Opgehaald van [wikipedia.org](https://nl.wikipedia.org/wiki/Frans_I_van_Frankrijk#/media/File:Studio_of_Joos_van_Cleve_Francis_I_of_France.jpg):
https://nl.wikipedia.org/wiki/Frans_I_van_Frankrijk#/media/File:Studio_of_Joos_van_Cleve_Francis_I_of_France.jpg
- Ayajewellery. (sd). *Gouden of zilveren blad bruiloft zendspoel, zilveren of gouden blad bruids zendspoel, Silver Leaf bruiloft Tiara, zilver blad bruids Tiara*. Opgehaald van https://www.etsy.com/nl/listing/174688446/gouden-of-zilveren-blad-bruiloft?ref=related-2&epik=0oSNmE_IWn6Zx
- bangaa. (2013, januari 31). *modernisering jaren 60* . Opgehaald van <https://moderniseringjaren60.wordpress.com/2013/01/31/emancipatie/>
- Barber Pole 6" Series*. (2018). Opgehaald van [kellerforsalon.com](https://keller4salon.com/products/william-marvy-barber-pole-6):
<https://keller4salon.com/products/william-marvy-barber-pole-6>

- BELGA. (2014, juli 31). *21 jaar geleden overleed koning Boudewijn*. Opgehaald van <https://www.nieuwsblad.be/>: https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20140731_01198809
- Berry, E. (2005, juni 21). *Kaart Oude Egypte* . Opgehaald van nl.wikipedia.org: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Opper-Egypte>
- Boshuizen , H., Jossberger , H., Brand-Gruwel , S., & van de Wiel, M. (2010, juni). Zelfregulatie in het beroepsonderwijs: Een kans voor succes. Nederland : Open Universiteit Nederland .
- Brandt. (sd). *literatuurmuseum* . Opgehaald van www.kb.nl: <https://www.kb.nl/themas/nederlandse-poezie/dichters-uit-het-verleden/pc-hoofd-1581-1647/het-leven-van-pc-hoofd>
- Bruijne, E. d. (s.d.). *Vensterplaat De Eerste Wereldoorlog*. Opgehaald van <https://www.entoen.nu/nl/vensterplaten/vensterplaat-eerste-wereldoorlog>
- Canon van Nederland. (s.d.). *Karel de Vijfde*. Opgehaald van [entoen.nu](http://www.entoen.nu): <https://www.entoen.nu/nl/karelv>
- Chapman, S. (2014, january 7). *Real Techniques brushes*. Opgehaald van flickr.com: <https://www.flickr.com/photos/113720577@N06/11817840685/>
- Chiba_power. (2017, april 30). *Topic Comment l'homme a pu autant changer en 200 ans ?* Opgehaald van Jeuxvideo.com: <http://image.noelshack.com/fichiers/2017/17/1493469757-089a025b12a7e985b829aacc80135ea0.jpg>
- Cohan, S. (s.d., s.d. s.d.). *The Two Lands (Ancien Egypt)*. Opgehaald van ekladata.com: <http://ekladata.com/UZUO4RKYVUcr-Q6zbYIcYqnCNKI.jpg>
- Commons, W. (2010, april 5). *Charlemagne*. Opgehaald van wikikids.nl: <https://wikikids.nl/images/8/8d/Charlemagne2.jpg>
- Creative Commons Naamsvermelding/Gelijk delen. (2018, januari 3). *Chiton*. Opgehaald van [https://nl.wikipedia.org/wiki/Chiton_\(kleding\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Chiton_(kleding))
- D., Y. (sd). *Art*. Opgehaald van pinterest.com.
- Dahl, J. (s.d., s.d. s.d.). Opgehaald van schoolplaten.com: <https://www.schoolplaten.com/afbeelding-farao-i12459.html>
- Davies, N. d. (1427 - 1400). *Barbering, Tomb of Userhat*. Opgehaald van www.metmuseum.org: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/557688?rpp=20&pg=14&ao=on&ft=Egyptian&deptids=10&where=Egypt&pos=261>
- De Cramer, P., Van Mullem, L., Vanryssel, J., & Van Zeebroeck , T. (2015-2016, juni). Motivatie in het huisonderwijs van de gemeenschapsintelling De Zande. *Hoe kan de band tussen de algemene vakken en de praktijkvakken worden versterkt in functie van een grotere motivatie en leerwinst bij de jongeren?* Gent: Arteveldehogeschool.
- De Geyter, A., Huyghe, E., & Pemen , E. (2016, juni). Het effect van een project! *Het effect van een project!* Gent: Arteveldehogeschool.

- De Vries, A. (2018). *Mavo*. Opgehaald van Geografische vakkenhulp:
<http://geo.vakkenhulp.nl/mavohavo-2/mh2-hoofdstuk-3/par-3-1>
- Decraemer, A. (2014). *stijlleer: haardracht* . Opgehaald van glogster.com:
<https://edu.glogster.com/glog/stijlleer-haardracht/1vqllujh0et>
- Deen, F. (2004, februari). *De Franse Revolutie in de geschiedschrijving* . Opgehaald van Historisch
 nieuwsblad : <https://www.historischnieuwsblad.nl/nl/artikel/6295/de-franse-revolutie-in-de-geschiedschrijving.html>
- Deine make-up schule Berlin . (2018). *Historische frisuren* . Opgehaald van www.inclover.be:
<http://www.inclover.de/academy/kurse/historische-frisuren/>
- Denmark, A. o. (sd). *Dame in Franse wielrok*. Opgehaald van
https://nl.wikipedia.org/wiki/Westerse_kostuumgeschiedenis#/media/File:Anne_of_Denmark_Gheeraerts.jpg
- Dentone, C. L. (s.d., s.d. s.d.). *Couture to Comfortable IV Chanel*. Opgehaald van
<https://i.pinimg.com/originals/94/a3/de/94a3deddb8225626623858a61e826a6f.jpg>
- derb4u. (2011, maart 7). *skinheads early 1980S*. Opgehaald van belfastForum :
<http://www.belfastforum.co.uk/index.php?topic=35767.0>
- Deschepper, R. (2016, april 6). *120 jaar geleden: de eerste Olympische spelen van de moderne tijden*.
 Opgehaald van <https://ronnydeschepper.com/2016/04/06/120-jaar-geleden-de-eerste-olympische-spielen-van-de-moderne-tijden/>
- Doortje Vintage Fashion (web) shop . (2018). *Jaren 70 mode*. Opgehaald van [Doortje-vintage.com](http://www.doortje-vintage.com):
<https://www.doortje-vintage.com/nl/jaren-70-mode>
- Dowswell. (2005). *Haar*. Etten-Leur: Art scribendi.
- dragon, c. (s.d., s.d. s.d.). *regency, Costume de Lonchamp -- Published in Costume Parisien, 1817*.
 Opgehaald van [pinterest.com](http://www.reg-ency.com/re_login.php): http://www.reg-ency.com/re_login.php
- Editor. (2016, januari 25). *This Ancient Underground City In Egypt is Being Kept Hidden From The Outside World*. Opgehaald van
<http://www.theeventchronicle.com/media/informational/this-ancient-underground-city-in-egypt-is-being-kept-hidden-from-the-outside-world/>
- Engel, M. (2013, augustus dinsdag). *Victoriaanse en edwardiaanse mode* . Opgehaald van Retro en
 vintage: <http://retroenvintage.blogspot.be/2013/08/victoriaanse-en-edwardiaanse-mode.html?m=1>
- Esquire. (2015, 11 29). *De 10 meest verschrikkelijke kapsels uit de jaren '80*. Opgehaald van
[esquire.com](https://www.esquire.com/nl/stijl-carriere/a1483/de-10-meest-verschrikkelijke-kapsels-uit-de-jaren-80/): <https://www.esquire.com/nl/stijl-carriere/a1483/de-10-meest-verschrikkelijke-kapsels-uit-de-jaren-80/>
- Etsy . (sd). Opgehaald van <https://www.etsy.com/listing/504871752/cassandra-sandals-greek-leather-sandals>

- fast, m. (2012, februari 14). Opgehaald van matterofstyle.blogspot.be:
<http://matterofstyle.blogspot.be/2012/02/diy-idea-safety-pins-necklace.html>
- figure1a.jpg*. (sd). Opgehaald van <http://intarch.ac.uk/journal/issue42/6/4/images/figure1a.jpg>
- Flaticon. (2013). *Eenvoudige klok*. Opgehaald van Freepik: http://nl.freepik.com/iconen-gratis/eenvoudige-klok_695338.htm
- Flaticon. (2013). *Muis computer met elektrische kabel*. Opgehaald van Freepik:
http://nl.freepik.com/iconen-gratis/muis-computer-met-elektrische-kabel_695677.htm
- Flaticon. (2013). *Writing pencil free icon*. Opgehaald van Freepik: http://nl.freepik.com/iconen-gratis/potlood-schrijven_692959.htm
- Flaticon. (2014). *Bril van dunne vorm*. Opgehaald van Freepik: http://nl.freepik.com/iconen-gratis/bril-van-dunne-vorm_745772.htm
- Flaticon. (2014). *Duim omhoog te vinden op facebook*. Opgehaald van Freepik:
http://nl.freepik.com/iconen-gratis/duim-omhoog-te-vinden-op-facebook_709180.htm
- Flaticon. (2014). *Man denken close up zwarte vorm*. Opgehaald van Freepik:
http://nl.freepik.com/iconen-gratis/man-denken-close-up-zwarte-vorm_747853.htm
- Foreman, S. (s.d.). *1696 - 1732 Historical Costumes*. Opgehaald van pinterest.com:
<https://nl.pinterest.com/pin/38913984251046775/>
- Francesca, P. d. (1470). *De ideale stad*. Opgehaald van
https://nl.wikipedia.org/wiki/Renaissance#/media/File:Formerly_Piero_della_Francesca_-_Ideal_City_-_Galleria_Nazionale_delle_Marche_Urbino.jpg
- François Clouet. (2018, april 13). *Catherine de' Medici*. Opgehaald van wikipedia :
https://en.wikipedia.org/wiki/Catherine_de%27_Medici
- Frantz, L. (s.d., s.d. s.d.). *Exquisite History of Fashion*. Opgehaald van pinterest.com:
<https://justblamejane.files.wordpress.com/2011/10/victorian-fashion-plate.jpeg?w=640>
- fs rdactie. (2012, september 17). *pop-up expositie govert de roos*. Opgehaald van
<https://www.fashionscene.nl/fashion/163448/pop-up-expositie-govert-roos>
- GAME OF THRONES (KHALEESI/DAENERYS TARGARYEN) HAIR TUTORIAL*. (2015, augustus 9).
 Opgehaald van lelalondon.com:
<https://www.google.com/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=images&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjRiKmC5dfaAhVOI1AKHR-kBqEQjRx6BAgAEAU&url=https%3A%2F%2Fwww.pinterest.com%2Fpin%2F364721269805484931%2F&psig=AOvVaw1FWni97VNzSnWKN5mFwsAt&ust=1524826886766126>
- García, L. (sd). *Egypt*. Opgehaald van <https://www.pinterest.com/pin/469781804856765166/>
- Geneva, M. G. (s.d., s.d. s.d.). *The Roman Forum 1/3*. Opgehaald van teggelaar.com:
<http://www.teggelaar.com/en/rome-day-3/>

- GENTLE CRAFT, L. (2014). *The queen's royal footwear*. Opgehaald van <http://shoemuseum.ch/dossiers/2533-2/>
- Geruschkat, S. (2017, september 7). *Photoshop Animation Reconstructs The Face Of Queen Nefertiti, The Famed Ancient Egyptian Beauty*. Opgehaald van <https://www.realmofhistory.com/2017/09/07/reconstruction-egyptian-queen-nefertiti/>
- Gettyimages. (sd). *Imperial Roman Sculpture Head of a Woman with Curly Hair*. Opgehaald van <https://www.gettyimages.fr/detail/photo-d'actualité/imperial-roman-sculpture-head-of-a-woman-with-curly-photo-d'actualité/852355538>
- Gheeraerts, M. (1590). *Marcus Gheeraerts (de Jonge) - Portret van koningin Elisabeth I (1590)*. Opgehaald van <http://www.schilderijen.nu/schilderij/marcus-gheeraerts-de-jonge/portret-van-koningin-elisabeth-i?i=9343>: <http://www.schilderijen.nu/schilderij/marcus-gheeraerts-de-jonge/portret-van-koningin-elisabeth-i?i=9343>
- Gieles, R. (2013, maart 19). *Terug naar het gevoel: kunst in de romantiek*. Opgehaald van Geschiedenis Beleven.nl: <http://www.geschiedenisbeleven.nl/terug-naar-het-gevoel-kunst-in-de-romantiek/>
- glamourdaze. (2009, september 21). *The invention of Nylon Stockings !*. Opgehaald van glamourdaze.com: <http://glamourdaze.com/2009/09/1930s-fashion-invention-of-nylon.html>
- Harada, T. (2018). *Works*. Opgehaald van Shiseidogroup: http://hma.shiseidogroup.jp/works/p20140924_3137/?artist=t_harada
- Het grote Jaren 50 Boek. (2012, juni 20). *De jaren '50: beter wordt het nooit meer (plus: 17 prachtfoto's!)*. Opgehaald van De tijd: <https://www.hpdetijd.nl/2012-06-20/terug-naar-de-jaren-50-ja-graag-plus-17-prachtfotos/>
- Himmel, A. H. (s.d.). *Ancient Greek Hairstyles*. Opgehaald van <https://www.pinterest.es/pin/67202219420024787/>
- Himmel, A. (sd). *Vestuarios y peinados antiguos*. Opgehaald van Los antiguos griegos Peinados: <https://www.pinterest.es/pin/67202219420024787/>
- Historia . (2015, juli 14). *10 dingen die je – wellicht – niet wist over de oude Egyptenaren*. Opgehaald van Historia: <http://historianet.nl/beschavingen/egyptenaren/10-dingen-die-je-wellicht-niet-wist-over-de-oude-egyptenaren>
- Historiek. (2015, oktober 1). *Leopold III van België (1901-1983) – Koning der Belgen*. Opgehaald van Historiek : <https://historiek.net/koning-leopold-iii-van-belgie-1901-1983/2514/>
- i.pinimg.com*. (s.d., s.d. s.d.). Opgehaald van i.pinimg.com: <https://i.pinimg.com/originals/58/11/8e/58118ec3c699d1ea4d1f9e116155dd16.jpg>
- Image, S. W. (2012, maart zaterdag). *Etiquette*. Opgehaald van Chanel No. 5 Perfume History: How Did Chanel Create the Top Selling Fragrance of All Time?: <http://susie-wilsonetiquette.blogspot.be/2012/03/chanel-no-5-perfume-history-how-did.html>

itv . (2015, augustus 18). *Stonehenge named one of the worlds top destinations*. Opgehaald van [www.itv.com: http://www.itv.com/news/westcountry/update/2015-08-18/stonehenge-named-one-of-the-worlds-top-destinations/](http://www.itv.com/news/westcountry/update/2015-08-18/stonehenge-named-one-of-the-worlds-top-destinations/)

James, C. (2013, augustus 01). *elizabeth Taylor in Cleopatra*. Opgehaald van <https://www.telegraph.co.uk/culture/tvandradio/10214669/Clive-James-Was-Cleopatra-the-film-that-ruined-Hollywood.html>

Janslyceum, w. o. (2017, december 20). *Kaart Europa 1500*.

jeugdlok egyptian . (s.d., s.d. s.d.). Opgehaald van Egypte forum : <http://egypte.xsbb.nl/viewtopic.php?f=39&t=759379&start=380>

Jilin, C. (s.d., s.d. s.d.). *portret Johann Hainzelmann*. Opgehaald van <http://jilinen.com>

Jonker, J. (sd). *De Belgische monarchie* . Opgehaald van <http://slideplayer.nl/slide/5613714/>: <http://slideplayer.nl/slide/2944958/>

Juffer. (2016, 05 25). *Afrikadag*. Opgehaald van My klas kamer: <https://myklaskamer.com/2016/05/25/afrikadag/>

Jvh Royalty. (2013, september 15). *Nieuwe rechtszaak voor Albert en Paola?* . Opgehaald van [standaard.be: http://www.standaard.be/cnt/dmf20130915_019](http://www.standaard.be/cnt/dmf20130915_019)

kalitaman. (2018, maart 9). *Inspirerend Barock Frisur Bilder*. Opgehaald van [archtoubois.com: http://archtoubois.com/2018/03/09/barock-frisur/](http://archtoubois.com/2018/03/09/barock-frisur/)

Kuijpers, D. (s.d.). *Gravure Mode* . Opgehaald van Mode- Journal des Demoiselles.1875C | Steel Engraving: <https://www.ebay.nl/itm/Mode-Journal-des-Demoiselles-1875C-Steel-Engraving-/272008235863>

kunstkopie. (sd). *De geboorte van Venus*. Opgehaald van https://www.kunstkopie.nl/a/botticelli/geboorte_venus.html

l'an vert. (2007, janvier 19). *Carte Blanche au Conservatoire de Liège*. Opgehaald van ateliers d'arts et d'essais: <http://lanvert.be/jeudi-19-janvier-2017-carte-blanche-au-conservatoire-de-liege/>

Langeveld, K. (2015, juli 4). *Allerlei volken dringen het Romeinse Rijk binnen* . Opgehaald van <http://www.christipedia.nl/Artikelen/G/Germanen>

Leal, A. M. (2014, juni 26). Opgehaald van <http://www.forum-numismatica.com/viewtopic.php?f=55&t=104120>

Les Modes de la saison, ca.1881. R. (2016, juli 20). *Een duik in de geschiedenis van badmode* . Opgehaald van [hart.amsterdam: https://hart.amsterdam/nl/page/56344/een-duik-in-de-geschie-de-nis-van-bad-mo-de](https://hart.amsterdam/nl/page/56344/een-duik-in-de-geschie-de-nis-van-bad-mo-de)

Logo. (s.d.). *onlinehuisstijlhandboek*. Opgehaald van identityguide: http://www.identityguide.be/arteveldehogeschool/index.php?option=com_content&view=category&id=7&layout=blog&Itemid=5&lang=en

londonheaddressers. (s.d., s.d. s.d.). *The couture Courtesan - sweet chapeaux* . Opgehaald van www.pinterest.be:
<https://i.pinimg.com/originals/8c/0a/9b/8c0a9b3737e3550de209b50e9b5ea721.png>

M, P. (sd). *reconstruction of queen Elizabeth* . Opgehaald van pinterest.com:
https://www.google.co.uk/search?tbm=isch&tbs=rimg:CSgTw5PUxgYaljiYZopO2r8C3Rf75ijoEH16KjZcD2CiPJv4mX75wNbe2FdJ0ILXRdwBbf897AwjEIUnUy7DXMgkpyoSCZhmik7avwLdEcpcVgMRR8ztKhIJF_1vmKOgQfXoRLfYkGrZcBO8qEgkqNIwPYKI8mxHtkIQsRGZRhyoSCfiZfvnA1t7YEZSjssKSSIIldKhIJV0nS

Maas, P. (2013, 07 10). *Stripverhalen maken*. Opgehaald van 4pip Blog:
<http://4pipblog.blogspot.com/2013/07/stripverhalen-maken.html>

maellechevallier. (2014, februari 26). *punkers 1980* . Opgehaald van subculture ande Streetstyle:
punk : punkers 1980 - Google zoeken

maike. (2017, september 25). Opgehaald van <http://bruiloftinspiratie.nl/bruid-met-bloemen-in-het-haar/>

Mario Sau, P. C. (sd). *oude rome*. Opgehaald van
<https://www.pinterest.com/pin/471822498454766450/>

Marius Broos . (s.d.). *Roosendaal* . Opgehaald van mariusbroos.nl :
<http://www.mariusbroos.nl/Geschiedenis/NS%20in%20Essen.html>

Mehdi, S. (2017). *BUN HAIRSTYLES*. Opgehaald van stylecraze.com:
<http://www.stylecraze.com/articles/hairstyles/bun-hairstyles/>

Müller-Dominik. (s.d., s.d. s.d.). *Haarmode im Barock* . Opgehaald van Stirnfransenfrisur des Frühbarock: https://www.haarigeseite.de/hs/haar/hist_ba0.htm

n. (s.d., s.d. s.d.). *Regency* . Opgehaald van nl.pinterest.com :
<https://i.pinimg.com/236x/9e/b8/1a/9eb81aca78645bd53b6de3ababa7f23f.jpg>

Nieuhwenov, N. V. (2018). *Tattoo Designs*. Opgehaald van [cantgetenoughtattoos](http://cantgetenoughtattoos.com):
<https://nl.pinterest.com/pin/385268943115158400/>

Ooijen, M. v. (s.d., s.d. s.d.). Opgehaald van <http://marijkevanooijen.blogspot.be/>:
<http://marijkevanooijen.blogspot.be/>

Papeliërs, I. (2010, 11 20). *OVUR strategie*. Opgehaald van Prezi:
<https://prezi.com/user/vnmzpc916hk4/>

Parks, A. (2016, september 25). *Ombre Hair Color Trends - Is The Silver #GrannyHair Style*. Opgehaald van pinterest.co.uk: <https://www.pinterest.co.uk/pin/373869206551819881/>

Pbrundel. (2008). *Voorgevel van de Koninklijke Muntschouwburg in 2008* . Opgehaald van nl.wikipedia.org:
https://nl.wikipedia.org/wiki/Koninklijke_Muntschouwburg#/media/File:Koninklijke_Muntschouwburg_Brussel.jpg

pinterest. (s.d.). *pinterest mode jaren 70* . Opgehaald van nl.pinterest.com:
<https://i.pinimg.com/originals/8f/13/51/8f1351eb0c42ddba54c9013bb4ec36e6.jpg>

pinterest. (s.d.). *s.n.* Opgehaald van scontent-b-ams.xx.fbcdn.net:
<https://nl.pinterest.com/pin/314477986451240163/?lp=true>

Pinterest. (s.d.). *trouwjurk 1897*. Opgehaald van Modeprenten 18de 19de eeuw :
<https://i.pinimg.com/originals/bb/a4/b7/bba4b74b9510f085845ef0517b584997.jpg>

pinterest: Cal3b Gee . (sd). *Ancient Kmt (Egypt) part VIII*. Opgehaald van pinterest.com:
<https://i.pinimg.com/originals/12/6f/81/126f8185186bca03fd69073d18378989.jpg>

prometeus. (2016, april 6). *Renaissance. Historische kleding, kapsels geschiedenis– stockafbeelding*.
 Opgehaald van <https://nl.depositphotos.com/105510332/stockafbeelding-renaissance-historische-kleding-kapsels-geschiedenis.html>

prospectmagazine.co.uk . (2017, mei 16). *The way we were: London 1967* . Opgehaald van Prospect think again Think prospect: <https://www.prospectmagazine.co.uk/magazine/the-way-we-were-london-1967-the-summer-of-love>

Provinciaal Instituut voor Haartooi en Schoonheidszorgen. (2008-2016). *Schoolvisie* . Opgehaald van Provinciaal Instituut voor Haartooi en Schoonheidszorgen:
<http://www.pihs.be/index.php?page=Schoolvisie>

Raphaëla. (2004). *Why mind mapping?* Opgehaald van Mindmeister:
<https://www.mindmeister.com/blog/why-mind-mapping/>

Rechters/officiertoga zuiver wol lichtgewicht . (sd). Opgehaald van <http://www.toga-atelierschout.nl/rechterlijke-macht/rechterlijke-macht-togas.html>

redactie. (2015, mei 12). *make-uplook jaren 70* . Opgehaald van womantoday.nl:
<https://www.womentoday.nl/make-up-look-jaren-70/2015>

Reusens, E. (sd). *viking en romans*. Opgehaald van
<https://i.pinimg.com/originals/1f/e5/2f/1fe52fbb970d1b332d4b60676a5bd233.jpg>

romano Como hacer la túnica para disfraz de romano. (sd). Opgehaald van Difraces Faciles :
<http://disfracesoriginales.todohalloween.org/2013/07/como-hacer-la-tunica-para-disfraz-de.html>

Ros , A., Castelijn , J., Van Loon , A.-M., & Verbeeck , K. (2014). *Gemotiveerd leren en lesgeven*.
 Nederland: Coutinho.

Rosbrugh, J. (s.d., s.d. s.d.). *Bustle Era 1870-1889*. Opgehaald van pinterest.com:
<https://i.pinimg.com/originals/a5/96/5c/a5965c543688da5d7f6d9d25b373448f.jpg>

Rose_love. (s.d.). *Wanneer ik een vrouw in de Griekse oudheid was geweest...* Opgehaald van
<https://plazilla.com/page/4295048944/wanneer-ik-een-vrouw-in-de-griekse-oudheid-was-geweest>

- Russo, M. D. (2014, mei 16). *The History of Cat Eyes: From Cleopatra to Lauren Conrad*. Opgehaald van www.popsugar.com: <https://www.popsugar.com/beauty/photo-gallery/34486105/image/34486151/Ancient-Egypt-Cat-Eye>
- Ruther Lievens. (2015, maart 14). één op tien maakt school niet af. *Het Laatste Nieuws*.
- (s.d., s.d. s.d.). Opgehaald van www.pinterest.com:
<https://i.pinimg.com/originals/d3/7c/99/d37c99f7d2e2c02149824f3893f625f1.jpg>
- (s.d., s.d. s.d.). Opgehaald van i.pinimg.com :
<https://i.pinimg.com/originals/e0/56/7f/e0567fbb64306a74e097116fda86abff.jpg>
- (s.d., s.d. s.d.). Opgehaald van i.pinimg.com:
<https://i.pinimg.com/originals/ec/df/68/ecdf68e0dcd1c9d3b44ca224f3a155af.jpg>
- s.d. (2017, 04 19). Yes! Kapsalon knipt voor stichting Matchis. *Steden driehoek*.
- s.n. (s.d.). *Belle Epoque Photos* . Opgehaald van Hotel-R: <http://www.hotel-r.net/im/hotel/pl/belle-epoque-1.jpg>
- s.n. (2015). *kapsels door de jaren heen* . Opgehaald van Healthy hairdresser:
<http://healthyhairdresser.nl/blog/kapsels-door-de-jaren-heen/>
- s.n. (2018). *schoonheid en stijl* . Opgehaald van ascelin.com: <http://ascelin.com/opgestoken-feestkapsels/>
- s.n. (sd). *Afbeeldingen Egypte* . Opgehaald van
<http://users.telenet.be/history/Afbeeldingen%20Egypte%202.htm>
- s.n. (s.d.). *Gods of Olympus*. Opgehaald van Fandom : http://wonderwoman.wikia.com/wiki/Gods_of_Olympus
- s.n. (s.d., s.d. s.d.). *wereldkaart*. Opgehaald van dpbbrugge.be:
<http://www.dpbbrugge.be/aardrijkskunde/images/wereldkaart%203.2.jpg>
- Sackville, O. R. (1616, Januari 1). *Edelman, 1616* . Opgehaald van wikipedia.org:
https://nl.wikipedia.org/wiki/Westerse_kostuumgeschiedenis#/media/File:Oliver_Richard_Sackville_Earl_of_Dorset_1616.jpg
- Scheirlinck , B. (s.d.). *Geschiedenis van de opschik*. Gent.
- Schengili-Roberts, K. (2007, februari 5). *Meer informatie Een beeld van Cleopatra VII*. Opgehaald van nl.wikipedia.org: https://nl.wikipedia.org/wiki/Cleopatra_VII#/media/File:CleopatraVII-FullSizedStatue_RosicrucianMuseum.png
- scousette. (2013, maart 19). *What color was Johns hair?* . Opgehaald van
<http://abbeyrd.proboards.com/thread/4323>
- Scutti, S. (2014, januari 30). *How To Lose Weight With Sweets: Marie Antoinette Diet Is All About Having Your Cake And Eating It Too*. Opgehaald van <https://www.medicaldaily.com/how->

lose-weight-sweets-marie-antoinette-diet-all-about-having-your-cake-and-eating-it-too-268292

SHOES-SANDALS-OOC-SOLO-14-GOLD. (2013, s.d. s.d.). Opgehaald van cicihot.com :
<https://www.cicihot.com/shoes-sandals-ooc-solo-14-gold.html>

Stephens, V. (2006, september 30). Opgehaald van
<https://www.flickr.com/photos/gatochy/256531891/>

Strossle. (2016, mei 16). *Zo krijg je het kapsel van Elvis*. Opgehaald van Esquire:
<https://www.esquire.com/nl/stijl-carriere/a3872/elvis/>

Studio Combo. (1994). *Uiterlijk schoon* . Baarn : De Fontein.

Tadarida. (2010). *Classical Greece* . Opgehaald van <https://tadarida.deviantart.com/art/Classical-Greece-162949232>

The British Museum . (s.d., s.d. s.d.). *sandal* . Opgehaald van The British Museum :
http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details/collection_image_gallery.aspx?partid=1&assetid=1529983001&objectid=119595

The fashion thespian . (2012, mei 9). *In memory of Vidal Sassoon* . Opgehaald van
mystylepsyche.blogspot.be: <http://mystylepsyche.blogspot.be/2012/05/in-memory-of-vidal-sassoon.html>

The Metropolitan Museum of Art. (2014, juni 8). *Man's Shoes 1848 The Metropolitan Museum of Art* . Opgehaald van bloglovin.com: <https://www.pinterest.com/pin/745275438309009125/>

TheMAKEUPgallery. (sd). *What's new old-age makeupscharacter makeupsdisfiguring makeupsdisguise makeupsfantasy makeupshorror makeupslook-alike makeupsperiod makeupsracechange makeupsgender makeupshairless makeupsvarious makeups period: Servilia Caepionis*. Opgehaald van
http://www.themakeupgallery.info/period/rome/servilia/servilia.htm?epik=08SNmE_IWn6Zx

Thor, V. (s.d., s.d. s.d.). Opgehaald van
<https://i.pinimg.com/originals/e6/27/42/e6274217319061a598417806c852cf22.jpg>

Tumblr. (s.d., s.d. s.d.). *Rose-tinted-vintage*. Opgehaald van [rose-rinted-vintage.tumblr.com](http://rose-tinted-vintage.tumblr.com):
<http://rose-tinted-vintage.tumblr.com>

U.S. Army . (1945, maart). *Luenebach 1945 HD-SN-99-02985.JPEG*. Opgehaald van
commons.wikimedia.org: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Luenebach_1945_HD-SN-99-02985.JPEG

vakgroep bio-esthetiek. (2016-2017). Bio-esthetiek vakstudie 3: stijlleer. Gent: arteveldehogeschool.

Van Bambost, P. (2018, 05 15). *Geschiedenis van de opschik*. (M. Serraes, & G. Fieu, Interviewers)

- Van Looy, L., Janssens, I., Placklé, I., De Smet, E., & De Mesmaeker, E. (2012). *Expeditie PAV*. Brussel : Academic and Scientific Publishers nv.
- Van Nieuwenhuysse, J., Heyman, W., Dhondt, A., & Roegiers, B. (2013, juni). *Vakoverschrijdend werken tussen PAV en praktijk*. Gent: Arteveldehogeschool.
- Vandekerckhove, I. (s.d., s.d. s.d.). *Pompidou*. Opgehaald van Pinterest.com:
<https://i.piniimg.com/564x/90/b7/ab/90b7ab10e8ae1981f3f071721dc26d11.jpg>
- Various Footwear*. (sd). Opgehaald van <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e1-3319-a3d9-e040-e00a18064a99>
- vintage makeupguide.com. (s.d., s.d.). *1919's makeuplook*. Opgehaald van <http://vintagemakeupguide.com/1910s-look/>
- Vintagetextile. (s.d., s.d. s.d.). *High Style Vintage Clothing & 18th Century Costume*. Opgehaald van [vintagetextile.com: https://www.vintagetextile.com/index.html](https://www.vintagetextile.com/index.html)
- Visconti, A. (s.d.). *School for Scandal Scavenger*. Opgehaald van [nL.pinterest.com: https://nl.pinterest.com/pin/496873771382561076/](https://nl.pinterest.com/pin/496873771382561076/)
- Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming . (2013). *Onderwijsinspectie* . Opgehaald van [Onderwijs.vlaanderen.be: data-onderwijs.vlaanderen.be/onderwijsaanbod/dl.ashx?id=5565](https://onderwijs.vlaanderen.be/data-onderwijs.vlaanderen.be/onderwijsaanbod/dl.ashx?id=5565)
- Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming . (2016). *Onderwijsinspectie* . Opgehaald van [Onderwijs.vlaanderen.be: data-onderwijs.vlaanderen.be/onderwijsaanbod/dl.ashx?id=8325](https://onderwijs.vlaanderen.be/data-onderwijs.vlaanderen.be/onderwijsaanbod/dl.ashx?id=8325)
- Vogue. (2016). *Valentino Fall 2016 Couture Fashion Show Details*. Opgehaald van <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2016-couture/valentino/slideshow/details>
- weebly. (s.d., s.d. s.d.). *WELKOM BIJ DE GEKKE GRIEKEN EN DE RARE ROMEINEN!* Opgehaald van [oude-grieken-en-romeinen.weebly.com: http://oude-grieken-en-romeinen.weebly.com](http://oude-grieken-en-romeinen.weebly.com)
- Welbourn, W. (s.d.). *Back in The Day*. Opgehaald van [pinterest.com: https://www.pinterest.com/pin/514043744942973514/?lp=true](https://www.pinterest.com/pin/514043744942973514/?lp=true)
- wikimedia commons. (2017, november 12). *Hagia Sophia*. Opgehaald van https://nl.wikipedia.org/wiki/Hagia_Sophia
- wikipedia. (2006, juni 30). *Albert I Koning der Belgen* . Opgehaald van [wikipedia.org : https://nl.wikipedia.org/wiki/Albert_I_van_België#/media/File:Albert_I_Koning_der_Belgen.jpg](https://nl.wikipedia.org/wiki/Albert_I_van_België#/media/File:Albert_I_Koning_der_Belgen.jpg)
- Wikipedia, K. (s.d., s.d. s.d.). *tutankhamon* . Opgehaald van [www.wikiwand.com: http://www.wikiwand.com/fi/Tutankhamon](http://www.wikiwand.com/fi/Tutankhamon)
- women hairstyles. (2015, oktober 8). *bad 80's beautytrends- embarrassing eighties hairstyles*. Opgehaald van [1980's womens hairstyles: http://3k-girls.com/1980s-womens-hairstyles/](http://3k-girls.com/1980s-womens-hairstyles/)